

King's Gift - Kuninkaanvallan teologia
Kuninkaanvallan teologia Kuningas Jaakko VI-I:n teoksessa *Basilikon Doron*

Linda Santonen
Yleisen kirkkohistorian tutkielma
Lokakuu 2024

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiivistelmä

Tiedekunta: teologinen

Maisteriohjelma: teologian ja uskonnotutkimuksen maisteriohjelma

Opintosuunta: kirkkohistoria

Tekijä: Linda Santonen

Työn nimi: Kuningas Salomon perintö - Kuninkaanvallan teologia Kuningas Jaakko VI-I:n teoksessa Basilikon Doron

Työn laji: pro gradu -tutkielma

Kuukausi ja vuosi: lokakuu 2024

Sivumäärä: 56

Avainsanat: kuningas, Jaakko VI, Jaakko I, kuninkaanvallan teologia, monarkia, Salomo, hyvä kuningas, tyranni

Tiivistelmä: Tutkimustehtävänä on selvittää Jaakko VI-I:n uskonnollinen ajattelu ja siihen perustuva kuninkaanvallan teologia.

Jaakko jätti jälkeensä laajan kirjallisen tuotannon, josta ilmenee hänen teologinen ajattelunsa perusteluineen. Teoksessaan Basilikon Doron (1599) hän käsitteli laajasti kuninkuutta ja vallankäyttöä ja perusteli näkemyksensä Raamatulla. Teos ei ole historiallinen dokumentti toteutuneesta vallankäytöstä, vaan teologinen esitys sille, kuinka valtaa tulisi käyttää.

Tutkimuksen alussa taustoitetaan sitä historiallista tilannetta, jossa Jaakko eli ja hallitsi ja johon Basilikon Doron syntyi, alkaen hänen vuosisiaan Skotlannin kuninkaana. Jaakon oman elämän kokemukset vaikuttivat kasvatuksen lisäksi hänen ajatteluunsa merkittävästi, joten historiallisen kontekstin ymmärtäminen mahdollistaa teoksen tulkitsemisen ja analysoimisen kokonaisvaltaisemmin.

Basilikon Doronissa esiteltyjä teologisia väitteitä ja käsityksiä kuninkuudesta tarkastellaan Raamatun kertomusten avulla, ja lopulta tutkimuksessa muodostetaan kuninkaanvallan teologia.

Tutkimuksen lähde on Jaakon kirjoittama teos Basilikon Doron, mutta Raamattua käytetään kuninkaanvallan teologian muodostamiseksi ja Basilikon Doronissa esitettyjen väitteiden tukemiseksi. Kuninkaanvallan teologian keskiössä on hyvän ja huonon kuninkuuden käsitteet, joita tutkimuksen lähde käsittelee. Hyvästä kuninkaasta esimerkiksi nostetaan Salomo ja tyrannista Saul.

Jaakolle kuninkuus on Jumalalta saatua. Hyvä kuninkuus ja vallankäyttö edellyttävät kristillistä vakaumusta ja velvoittavat kuningasta vastaamaan vallankäytöstään ja toiminnastaan Jumalalle.

Table of Contents

Tiivistelmä.....	2
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuskysymys	1
1.2 Lähteet.....	3
1.3 Aiempi tutkimus ja tutkimuskirjallisuus.....	5
2 Millaiseen historialliseen tilanteeseen Basilikon Doron syntyi?	9
2.1 Mitkä Jaakon varhaisen elämän kokemukset vaikuttivat hänen ajatteluunsa kuninkaanvallasta?	9
2.2 Millaista kuninkaanvaltaa Englannin johtaminen edellytti?.....	12
2.3 Miten Englannin poliittinen ja uskonnollinen tilanne vaikutti kuninkaanvallan teologiaan?	15
2.4 Miten myöhäiskeskiajalla monarkit perustelivat oikeutensa kuninkaanvaltaan?	18
3 Basilikon Doron	21
3.1 Of a King’s Christian Duty to God – onko kuninkaanvalta oikeutettua?.....	24
3.2 A King’s Duty in his Office – mikä on kuninkaan tarkoitus hovissaan?.....	30
3.3 A Kings Duty in Indifferent Situations – mikä on kuninkaan rooli suhteessa kansaansa?	36
4 Mitä on kuninkaanvallan teologia?.....	38
4.1 Mitä Raamatussa sanotaan kuninkaanvallasta ja sen perusteista?	41
4.2 Millainen on hyvä kuningas?	44
4.3 Millainen on tyranni?	47
5 Johtopäätökset.....	50
6 Kirjallisuus ja lähteet	51
6.1 Lähteet.....	51
6.2 Tutkimuskirjallisuus	52

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskysymys

Skotlantin ja Englannin kuningas Jaakko VI-I¹ (1566–1625) on jäänyt kristinuskon historiaan erityisesti hänen nimeään kantavan *King James Bible* -raamatunkäännöksen vuoksi. Hän on kuitenkin myös merkittävä teologisesti, koska hän ensimmäisenä Englannin kuninkaana julkaisi teoksia, joissa perusteli kuninkaanvallan suvereeniuden ja jumalallisen oikeutuksen teologisesti ja oli kansan keskuudessa tunnettu kirjailija. Jaakko joutui perustelemaan kuninkaanvaltaa teologisesti reformaation jälkeisessä ristipaineessa, jossa kuninkaan suvereenia valtaa piti perustella kahteen eri suuntaan, yhtäältä hänen äitinsä edustamaa katolista paavin ylivaltaa ja toisaalta opettajansakin George Buchananin edustamaa demokraattista ja parlamentaarista kansanvaltaa vastaan.

Tässä ristiaallokossa syntyi Jaakon oma kuninkaanvallan oikeuttamiseen pyrkinyt teologinen käsitys suoraan Jumalalta saadusta kuninkaanvallasta, sen oikeutuksesta ja velvollisuuksista ja kuninkaan roolista valtakunnassa suhteessa kansaansa. Kuninkaanvallan perustelun tarkoituksena oli kuninkaanvallan suvereniteetin takaamisen lisäksi vahvistaa ja vakiinnuttaa kuningatar Elisabethin aloittamaa protestanttista valtionkirkollisuutta, jonka vaikutukset Britannian monarkismin ja parlamentarismen yhdistävään hallitusmuotoon näkyvät yhä tänä päivänä Isossa-Britanniassa. Jaakon aikana ei tosin vielä ollut Yhdistynyttä Kuningaskuntaa, vaikka Jaakko teki tärkeää työtä Skotlannin ja Englannin välien lähentämiseksi, jotta valtakunnat saattoivat yhdistyä Yhdistyneeksi Kuningaskunnaksi vuonna 1707.

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää kuninkaanvallan teologia perusteluineen Jaakon ajattelussa. Mihin kuningasta tarvitaan? Onko kuninkaanvallalle teologista perustetta, jonka Jaakko pystyisi teologisesti perustelemaan? Mikäli on, niin mikä on kuninkaanvallan teologinen oikeutus ja mikä on kuninkaan tarkoitus ja tehtävä valtakunnassa suhteessa kansaansa? Miten Jaakko perustelee kuninkaanvallan oikeutuksen ja tarkoituksen teologisessa tuotannossaan? Mitä on kuninkaanvallan teologia?

Skotlannin kuningas Jaakko oli vuosina 1567–1625, ja Englannin kuninkaaksi Jaakko nousi vuonna 1603. Tutkielmassa keskitytään etenkin Skotlannin vuosiin, joilla oli ratkaiseva merkitys lähteen syntyyn ja sisältöön. Päälähte *Basilikon Doron*, joka julkaistiin

---

¹ Kuningas Jaakko VI:na hän hallitsi Skotlantia vuodesta 1567, Englannin valtaistuimelle noustuaan vuonna 1603 häntä alettiin kutsumaan Jaakko I:ksi. Skotlannissa Jaakon edeltäjinä oli hallinnut kaimansa viidesti, Englannissa hän oli ensimmäinen Englantia hallinnut Jaakko. Basilikon Doron julkaistiin ensimmäisen kerran, kun Jaakko vielä hallitsi Skotlantia Jaakko VI:na.

ensimmäisen kerran ennen Englannin valtaistuimelle nousua vuonna 1599 jäsentää hyvin kuningas Jaakon teologista ajattelua, jonka pohjalta hänen teologiansa kuninkaanvallan jumalallisesta oikeutuksesta voidaan muodostaa Raamatun kertomuksia apuna hyödyntäen.

Jaakon poliittista ajattelua tutkineiden ongelma on yleensä siinä, että Jaakon poliittisia ajatuksia on tutkittu vain hänen julkaisemissaan ja tutkijoiden poliittisiksi luokittelemissa kirjoituksissaan analysoimalla niitä politiikan tai historiantutkimuksen keinoin. Hänen ajatteluaan ei olla pystytty esittämään ristiriidattomasti. Jos teologia ohitetaan hänen poliittisessa ajattelussaan, tuottavat hänen kannanottonsa jopa virhepäätelmiä hänen varsinaisesta ajattelustaan. Tässä tutkimuksessa osoitetaan, että Jaakon ajattelusta voidaan muodostaa looginen teologia, mikäli tutkimuksessa otetaan huomioon hänen poliittisten kirjoitustensa lisäksi hänen uskonnollisen ajattelunsa ja sen perusta eli hänen tulkintansa ja ymmärryksensä Raamatusta.

1.2 Lähteet

Päälähteenä tässä tutkimuksessa on Jaakon kirjoittama teos *Basilikon Doron*, joka on kattava teologinen teos kuninkaanvallan teologiasta ja jota voidaan pitää hänen tuotantonsa pääteoksena. Alun perin teos oli tarkoitettu Jaakon vanhimmalle pojalle prinssi Henrylle, joka kuoli lavantautiin 19-vuotiaana ennen valtaistuimelle nousemista, joten voi ajatella, että kirjaa ei koskaan käytetty alkuperäiseen tarkoitukseensa. Lukijoita on riittänyt siitä huolimatta.

Päälähteestä selviää Jaakon Stuartin suvulle ominainen teologinen ajattelu perusteluineen. Jaakon teologia ilmenee myös hänen muussa tuotannossaan, kuten suvereenijulistuksessa², joka käsittelee myös kuninkaanvallan asemaa valtiossa. *Basilikon Doronista* selviää kattavasti kuninkaanvallan teologinen oikeutus ja tarkoitus, joten tutkimuskysymykseen kuninkaanvallan teologiasta ja sen perusteista saa vastauksen analysoimalla päälähdettä Raamatun avulla.

Ensimmäisen kerran *Basilikon Doron* julkaistiin vuonna 1599. Teosta painettiin vain seitsemän kappaletta, eikä niitä tarkoitettu julkiseen levitykseen. Teos saavutti siitä huolimatta suosiota ja siitä julkaistiin vuonna 1603 laajempi painos julkiseen levitykseen. Kolmas painos on vuodelta 1616, jolloin Jaakon tuotannosta julkaistiin kokoelmateos *The Workes*. Samasta kokoelmasta Charles Howard McIlwain julkaisi tieteellisessä tutkimuksessa käytetyn painoksen vuonna 1918, johon sisältyvät teokset *Basilikon Doron, Trew Law of Free Monarchies, An Apologie For the Oath of Allegiance, A Preminition to all Christian Monarchies, Free Princes and States; A Defense of the Right of Kings, against Cardinall Perron* sekä viisi Jaakon (parlamentissa) pitämää puhetta. McIlwain jätti editiostaan pois teokset *Two Meditations, Daemonologie, Counterblast to Tobacco, A Discourse of the Powder Treason* ja *A Declaration against Vortius*. Teosten poisjättämistä kokoelmasta McIlwain perusteli niiden epäpoliittisuudella. Jaakon ajattelu on hyvin johdonmukaista läpi hänen koko tuotantonsa.

Tässä tutkimuksessa käytetään sekä toista painosta että McIlwainin tutkimuskäyttöön tehtyä editiota, joka sisältää merkintöjä, joita ei ollut vielä ensimmäisessä painoksessa. Toisessa painoksessa merkinnät olivat marginaalissa, mutta tutkimuksessa käytetyssä versiossa ne on muokattu lähdeviittauksiksi. Lähdeviittaukset eivät olleet alkuperäisessä versiossa, mutta ne ovat kovin hyödyllisiä tämän tutkimuksen kannalta, sillä useimmat viitteistä viittaavat Raamattuun. Kokoelmateoksessa siteerataan myös muihin antiikin ajattelijoihin, kuten Platoniin ja Tacitukseen, mikä kertoo Jaakon laajasta humanistisesta kasvatuksesta. Viittaukset Raamattuun auttavat lukijaa ymmärtämään, miten Jaakko käytti

Raamattua ajattelunsa tukena. Fabrin tutki historioitsijana Jaakon ajattelua ja tuli siihen tulokseen, että Jaakko käytti Jumalaa oman kuninkuutensa tukena ja turvana³, ja teologin tehtävä on pyrkiä muodostamaan hänen uskonnollisesta ajattelustaan koherentti kuninkaanvallan teologia.

Tutkimuksen päälähde on *Basilikon Doron*, mutta tutkimuksessa selvitettävän Jaakon ajattelun varsinainen lähde on Raamattu. Siksi tässä tutkimuksessa käytetään myös Raamattua perustelemaan ja tukemaan Jaakon käsityksiä. On tärkeää tiedostaa, että tämä tutkimus on kirkkohistoriallinen eikä eksegeettinen, joten tämä tutkimus ei analysoi eksegeettisin keinoin Jaakon uskomusten todenmukaisuutta, vaan perustelee Raamatulla *Basilikon Doronissa* esitettyjä väitteitä. Kirkkohistoria ei ole kiinnostunut todistamaan Raamatusta esitettyjä kertomuksia tapahtuneiksi, vaan kertomusten ja käsitteiden vaikutuksesta historiallisten henkilöiden elämään ja ajatteluun, kuten kuningas Jaakon tapauksessa.

---

² A Sovereignty Act 1584.

³ Fabrin 2010, 120.

1.3 Aiempi tutkimus ja tutkimuskirjallisuus

Suomeksi tutkimusta Jaakko Stuartista on tehty olemattoman vähän ja kuninkaan omaa tuotantoa on verrattain vähäisesti tutkittu teologian keskuudessa, siitakin huolimatta, että kuningas Jaakko I sekä osallistui aktiivisesti kirkollispolitiikkaan, että kustansi kokonaisen raamatunkäännöksen (*King James Version* 1611), joka on yhä edelleen käytössä. Kuningas Jaakkoa on tutkittu paljon nimenomaan poliittisen historian alalla, ja uskon, että kuningas Jaakon kuninkaanvallan teologiasta on mahdollista saada kattavampaa tutkimustietoa, mikäli hänen kirjoituksiaan tutkitaan lähdeanalyttisesti teologisina teksteinä.

Aiemman tutkimuksen teoksesta *Basilikon Doron* on kirjoittanut historioitsija Samuel Fabrin artikkelissaan *Kuninkaanvalta ja vastarinnan oikeutus Jean Bodinin ja Jaakko I:n ajattelussa*, jossa Jaakon ajattelua perustellaan Jaakon tuotannosta kootulla *The Workes* – kokoelmalla, johon sisältyy myös *Basilikon Doron*. Fabrin on myös julkaissut pro gradu – tutkielman, jonka aihe on lähellä tätä tutkimusta: *Jumalan luutnanttina maan päällä – Englannin Jaakko I:n käsitykset kuninkuudesta ja kuninkaan asemasta*. Se keskittyy Jaakon kirjallisesta tuotoksesta tehtyyn *The Workes* –kokoelmaan, joka käsittää hänen koko tuotantonsa keskeiset teokset, ja niistä nousevaan poliittiseen ajatteluun. Fabrin toteaa tutkimuksessaan lähteensä olevan työlääseen asti laaja, mutta huomauttaa Jaakon ajattelun olevan niin yhtenäistä läpi tuotantonsa, ettei työ ollut mahdoton. Jaakon muista teoksista saa vahvistusta myös *Basilikon Doronissa* esiintyville ajatuksille.

Jaakon poliittista ajattelua ilman teologista kontekstia on tutkittu ennenkin. Poliittisen historian tutkijat eivät aina ole olleet kovin perillä hänen uskonnollisesta ajattelustaan, minkä vuoksi politiikan tutkijoiden johtopäätökset eivät ole hyödyllisiä tämän tutkimuksen kannalta. Jaakkoa on pidetty absoluuttisen monarkian kannattajana, mutta poliittisen historian tutkijat ovat luopumassa tästä näkemyksestä. Jaakon absolutismia (*absolutism*) pidettiin pitkään vastakkaisena perustuslaillisuudelle (*constitutionalism*), vaikkei Jaakko käsittele konstitutionalismia kirjoituksissaan. Hänelle absolutismi oli yksinkertaisuudessaan sitä, etteivät ihmiset voineet riistää häneltä asemaansa kuninkaana, sitä, että sai pitää ja julkaista haluamansa puheet. Viimeisin historiantutkimus on oivaltanut, että Jaakolla oli selkeän epäluottamuksellinen suhde parlamenttiinsa, mikä on todennäköisesti lisännyt hänen tarvettaan korostaa kirjoituksissaan ajattelunsa ja kuninkuutensa suvereeniutta ja riippumattomuutta.⁴ Jaakon toimijuutta on hiljattain alettu tutkimaan uudelleen revisionismiksi kutsutulla menetelmällä.⁵

---

⁴ Fabrin 2010, 121.

⁵ Inuzuka 2007, 205.

Sen sijaan Jaakon elämästä kirjoittaneet ja hänen historiaansa dokumentoineet tutkijat, kuten Antonia Frasier, Caroline Bingham, David Teems ja William McElwee ovat onnistuneet taltioimaan, tutkimaan ja kuvaamaan Jaakon elämää kirjallisten lähteiden pohjalta niin, että Jaakon elämästä on osoitettavissa selkeästi ne tekijät ja tapahtumat, jotka ovat vaikuttaneet hänen ajatteluunsa. Suhde Jumalaan läpi elämän eri vaiheiden on keskeinen osa sitä.

Kuningas Jaakon väkivallattomaksi luonnehdittua politiikkaa muuten niin sotaisella varhaismodernilla ajalla on myös tutkittu, esimerkiksi miten Ruutisalaliitto (*The Gunpowder Plot*) vuonna 1605 sai Jaakon pelkäämään syrjäytetyksi tulemistä valtaistuimeltaan. Tämä katolilaisten yritys syöstä Jaakko valtaistuimeltaan on nähty lisäävän entisestään Jaakon ehdottomuutta omasta valta-asemastaan⁶. Toisaalta salaliiton paljastuminen vakuutti Jaakon siitä, että hän oli Jumalan erityisessä varjeluksessa.⁷

Poliittinen tutkimus kuningas Jaakon ajattelusta hänen tuotannossaan korostaa Englannin valtakauden merkitystä Jaakon ajatteluun ja Jaakon poliittiseksi määriteltyyn tuotantoon, mutta teosta *Basilikon Doron* ei yksinään ole tulkittu nimenomaan teologisena kirjoituksena, ehkä siksi, ettei teologia ole ollut yleisen humanistisen tai poliittisen historian tutkimuksen erityinen kiinnostuksenkohde. Yksi mahdollinen selitys lienee Kirkin vähättelevässä suhtautumisessa ja pyrkimyksissä vaientaa Jaakko puuttumasta kirkollispolitiikkaan ja vastustivat anglikaanista kirkkojärjestystä viimeiseen asti. Kuninkaita ei ollut tapana nähdä niinkään teologeina kuin vallankäytön välineinä, vaikka Jaakko osallistui aikansa teologiseen keskusteluun ja osoitti siinä vahvaa Raamatun kirjoitusten ja protestanttisen teologian tuntemusta. Kirkin papisto suhtautui Jaakkoon ja hänen kirjoituksiinsa jopa pilkallisesti ja julistivat tämän Jumalan hölmöksi vasalliksi. Presbyteeripapisto saarnasi kirkoissa viikoittain ja kertoi siellä näkemyksiään kuninkaasta, Jaakko saarnasi ja osallistui keskusteluun julkaisuillaan. Teologista keskustelua, jossa osapuolet eivät käytä samaa keskustelufoorumia, on haastavaa arvioida. Jaakon muut teologiset ja kirkollispoliittiset kannanotot ja niiden teologinen argumentaatio ja historialliset seuraukset jäävät seuraavan tutkimuksen aiheeksi, sillä tässä tutkimuksessa keskitytään selvittämään kuninkaanvallan teologia.

Suomeksi kuningas Jaakosta on tehty vain kolme pro gradu –tutkielmaa Helsingin yliopistossa, mutta mikään niistä ei perehdy hänen teologiaansa. Yksi, "*Kapinalliset Jumalaa vastaan, ihmiskunnan viholliset*": Englantilaiset noituususkomukset ja Jaakko Stuartin vaikutus niihin 1584–1625 keskittyy tulkitsemaan Jaakon teosta *Daemonologie* ja kolmas

---

⁶ Durston 1993, xx.

⁷ Teems, *Majestie*, 120.

Jaakko VI & I ulkopoliittisena toimijana kuohuvassa Euroopassa kuvaa hänen ulkopoliittista toimijuuttansa.

Ennen Jaakko VI:n noustua Skotlannin kuninkaasta Englannin kuningas Jaakko I:ksi vuonna 1603 Englantia hallitsi Tudoreiden suku, jonka viimeinen hallitsija oli kuningatar Elisabet I. Elisabet valitsi Jaakon seuraajakseen, koska hänellä ei ollut omia lapsia, jotka olisivat voineet jatkaa Englannin hallitsemista ja lisäksi Jaakko Stuart oli Elisabetin kummipoika, ja näin Tudoreiden valtakausi päättyi Elisabetin kuolemaan 24.3.1603 ja Englannin kuninkaaksi nousi Stuartien suvusta Jaakko VI, josta nyt tuli nimeltään Jaakko I. Stuartien suvut olivat pitkään hallinneet Skotlannissa, ja Jaakko I oli ensimmäinen kuningas, joka hallitsi sekä Skotlantia että Englantia. Jaakon isoisoisä Jaakko IV oli naimisissa Margaret Tudorin kanssa, joka merkitsi sitä, että Jaakko oli myös sukua Tudoreille ja näin ollen oli oikeutettu perimään Englannin kruunu.

Kirkollispoliittisesti Jaakko jatkoi Elisabetin työtä Englannin viemiseksi kohti protestanttista valtionkirkkoa. Tämän kehityksen juuret voidaan nähdä olevan Tudor-hallitsija Henrik VIII:ssä, joka avioeroproosessinsa aikana irtisanoutui siteistään paavinvaltaan. Tästä alkoi kehitys, joka Jaakon aikana kehittyi ja vakiintui protestanttiseksi valtionkirkoksi, anglikaanikirkoksi. Tudoreiden ja Stuartien suvusta löytyy tutkimusta ja bibliografioita, mutta teologinen tutkimus ja täten vallan teologian tutkimus on jäänyt sivuun. Hallitsijasuvuista tehdyissä tutkimuksissa tulee kuitenkin hyvin esille kunkin hallitsijoiden oma usko, joka Tudoreiden aikaan vaihteli katolilaisen ja protestanttisen välillä. Näistäkin hallitsijasuvuista on tehty tutkimusta niin paljon, jotta voimme saavuttaa riittävän kuvan tutkittavista henkilöistä ja heidän uskostaan historiallisesti.

Shakespearen MacBeth-näytelmän on väitetty kertovan itsestään kuningas Jaakosta, Stuartien suvusta ja Jaakon esi-isästä Jaakko IV:stä⁸ ja hänen jälkeläisestään, josta tulisi kuningas. Esitys oli Jaakon mieleen, sillä se keskittyy kertomaan kuninkaanmurhasta ja sen seurauksista eli aiheesta, joka oli hyvin paljon esillä keskiajan ja varhaismodernin Englannin ja Skotlannin hallitsijoiden elämässä.⁹ MacBethiä ja sitä koskevaa kirjallisuustieteellistä tutkimusta lukuun ottamatta vasta Jaakon julkaisemista teoksista on löydettävissä Jaakon oma teologisen ajattelun perusteltu ja kattava jäsenitys. Jaakon teologinen ajattelu ilmentää vahvasti Skotlannissa hallinneen Stuartien suvun perinnettä käsittäen kuninkaanrooli ja -valta. Jaakko kirjoituksissaan toisti usein, miten haluaa uudistamisen sijaan jatkaa edeltäjiensä ajattelun perinteitä. Jaakon ajatukset eivät olleet vain erityisesti hänen ajatuksiaan, vaan

---

⁸ Garber 2004, 697.

⁹ Willson 1956, 63.

ajatuksia, joita kuka tahansa kruununperijäksi syntynyt oli oppinut ajattelemaan erityisesti Skotlannissa.

Fabrin on pro gradu -työssään analysoinut kuningas Jaakosta julkaistua tutkimuskirjallisuutta läpi historian tutkimuksen¹⁰. Lyhykäisydessään sen voisi tiivistää niin, että Jaakosta oli aina viime vuosisadan loppupuolelle asti hyvin negatiivinen käsitys hallitsijana, ennen kuin hänen hallitsijuuttaan on alettu tarkastella uudelleen. Historiantutkimukselle on tyypillistä ensin arvioida, mikäli tutkittava henkilö on ollut hyvä tai huono, ja sitten tutkimusta on tehty sen valossa, millaista kuvaa tutkittavasta halutaan luoda. David Willsonia esimerkiksi pidettiin pitkään parhaimpana Jaakon elämän kirjoittajana ja tallettajana, kunnes ei enää pidetty.¹¹

Jaakkoa tutkineita historioitsijoista useimmalla on ollut jokin erityinen kysymys, korostus tai näkökulma, jota ovat halunneet selvittää ja tuoda esille. Kevin Sharpe on keskittynyt kuvaamaan Jaakon kirjallista tuotantoa ja kuinka Jaakko on kynällään ”johdattanut ihmisiä Jumalan järkeen”¹². Yleisen historian tutkimuksista on helppo aloittaa Stuartien kuningassukuun perehtyminen. McIlwain on julkaissut Jaakon teoksista kokoelman, jota käytetään tieteellisissä julkaisuissa.

Tutkimuskirjallisuus keskittyy itseensä Jaakkoon ihmisenä, poliittisena toimijana ja hallitsijana, kun taas lähteet kertovat Jaakon omasta ajattelusta, jota tässä työssä on tarkoitus selvittää. Jaakon teoksissa ilmenevää ajattelua ei pidä tulkita dokumentteina historiankulusta, vaan pikemminkin kuvauksena Jaakon sisäisestä kokemusmaailmasta, siitä miten hän hahmotti kristittyinä ja kristillisenä kuninkaana tarkoituksensa ja paikkansa tässä maailmassa.

---

¹⁰ Fabrin 2010, 12-13.

¹¹ Fabrin 2010, 12.

¹² Sharpe 1994, 3.

2 Millaiseen historialliseen tilanteeseen Basilikon Doron syntyi?

2.1 Mitkä Jaakon varhaisen elämän kokemukset vaikuttivat hänen ajatteluunsa kuninkaanvallasta?

Jaakko Stuart syntyi 19.6.1566 Edinburghissa. Kasteessa hän sai nimen *Charles James*, lisäksi arvonimet *Prince and Stewart of Scotland, Duke of Rothesay, Earl of Kyle, Carrick, and Cunningham, Lord of the Isles, and Baron of Renfrew*¹³, tuttavallisemmin James eli suomeksi Jaakko. Hänen äitinsä Mary eli Maria Stuart oli tuolloin Skotlannin kuningatar, ja isänsä lordi Darnley. Maria Stuartia tutkinut Alison Weir on kutsunut Skotlannin kuningatarta historian epäoikeudenmukaisesti kohdelluimmaksi naiseksi,¹⁴ ja syystä. Sen verran kerrottakoon Jaakon vaiheista ennen syntymäänsä, että hänen isänsä Henri Stuart eli lordi Darnley yritti murhata Jaakon ja hänen äitinsä Jaakon vielä ollessa äitinsä vatsassa pelkästä mustasukkaisuudesta.¹⁵ Kuninkaanmurha oli Stuartien suvussa jo vuosisatojen ajan ollut vahva perinne ja jatkuva uhka. Stuartien kuningassuvun historia, niin kuin monen muunkin mahtisuvun, on täynnä kuninkaanmurhia, salaliittoja ja juonia.¹⁶

Englannin kuningatar Elisabet I vangitutti Maria Stuartin Jaakon ollessa yhden vuoden ikäinen ja painosti tämän luopumaan kruunustaan vangitsemisen yhteydessä, jolloin Jaakosta tuli Skotlannin kuningas Jaakko VI tämän ollessa yksivuotias. Elisabet piti Mariaa vankina parinkymmenen vuoden ajan. Hän ei voinut tapattaa Mariaa pelkästä inhosta, sillä katolilaisella Skotlannin kuningattarella oli hyvät välit Ranskan kuninkaallisiin ja Espanjan katolisen kirkon kanssa, ja Elisabet tiesi Espanjan Voittamattoman Armadan hyökkäävän Englantiin, mikäli katolilainen kuningatar olisi tapettu ilman riittäviä oikeudellisia perusteita. Lopulta Maria Stuart todettiin Babington Plot- salajuonen epäonnistuessa yrityksestä murhata kuningatar, vaikka koki itse kuolleensa uskonsa puolesta¹⁷.

Kidnappaukset, juonittelut, valheet ja salaliitot varjostivat myös Jaakon elämää tämän varhaisesta lapsuudesta lähtien. Siinä hän ei poikennut edeltäjistään.

Useampi historioitsija pitää suoranaista ihmeenä sitä, että Jaakko ylipäätään selvisi hengissä ja ihmisenä lapsuuden kokemuksistaan. Hänen kasvattajiksensa valikoitui henkilöitä sen perusteella, kuka eniten vihasi tämän äitiä. Mitä enemmän jonkun tiedettiin vihaavan Skotlannin kuningatarta, sitä suuremmalla todennäköisyydellä oli mahdollista päästä Jaakon

---

¹³ Teems 2010, 25.

¹⁴ Weir 2003, 119.

¹⁵ Weir 2003, 119.

¹⁶ Teems 2010, 2.

lähipiiriin tämän ollessa vielä nuori.¹⁸ Hänen merkittävin opettajansa oli aikansa arvostettu klassinen historioitsija George Buchanan (1506-1582).

Jaakko osasi jo viisivuotiaana sujuvasti englannin lisäksi kreikkaa, latinaa ja ranskaa. Viisas ymmärtää, että sellainen lopputulos vaatii paljon tuskaa, kärsimystä ja kuria lapselta. Jaakko opiskeli paljon Raamattua lapsesta lähtien, ja oppikin sujuvasti siteeraamaan ääneen Raamatun lukuja. Buchananin rankasta kasvatuksesta huolimatta Jaakko ei kuitenkaan täysin omaksunut kasvattajansa ajatuksia tyranniasta ja kuninkuuden oikeutuksesta.¹⁹ Buchananille keskeistä oli, että vallan tulisi tulla kansalta äänestyksen muodossa, ja siksi kuninkaan tulisi olla uskollinen kansalleen. Tyranniksi hän koki henkilön, joka itsekäästi asettui itse lain yläpuolelle. Tätä Jaakko ei täysin hyväksynyt. Häntä oli lapsesta asti kutsuttu 'Jumalan voidelluksi'²⁰, ja vastoin hänen kasvattajaansa, hän piti kiinni ajatuksestaan, että oli Jumalan valittu ja siksi kansastaan vastuussa Jumalan edessä, ei siksi, että kansa olisi hänet valinnut.

Sijaishallitsijat toisensa jälkeen Jaakon elämässä kokivat rajuja kohtaloita, ja 13-vuotiaana Jaakko olikin valmis itse johtamaan maataan. Hän oli oppinut paljon siitä, miten Skotlannin presbyteerisen kirkon kanssa tuli toimia. Häntä oli kiusattu koko elämänsä, ja se kasvatti hänet entistä paremmin luottamaan itseensä. Kun Kirk kidnappasi ja vei 16-vuotiaan Jaakon vankeuteen, jossa papisto mursi Jaakon psyykkeen muuttakseen valtasuhteita itselleen myönteiseksi, syntyi lopulta Jaakon kädestä merkittävä teos *The Sovereignty Act of 1584*, suomeksi suvereenijulistus²¹, jossa Jaakko julistaa myös kirkon ja sen papiston kuuluvan kuninkaan suvereenin vallan alaisuuteen. On huomattava, että julkaistu mielipide oli syntynyt ja muotoutunut vankeudessa vastareaktiona Kirkille, joka yritti vaiantaa kuninkaan. Julkaisu oli Jaakon toimijuuden kannalta merkittävä teos siinä mielessä, että vaikka kuninkaat usean sukupolven ajan olivat itse uskotelleet valtansa olleen suvereeni, ei kirkko ollut sitä aiemmin hyväksynyt vaan toisin sanoen alistanut ja käyttänyt kuninkaallisia hyväkseen miten mieli. Suvereenijulistuksen myötä kuningas sai enemmän jalansijaa tuoda itseään esille. Hänen kirjoitustyylinsä on kuninkaalle ominainen; tekstistä saa vaikutelman, että Jaakko todella olisi hallinnut valtakuntaansa suvereenisti ja vapaasti, vaikka teos syntyikin vankeudessa. Mitä rajoitetumpi oli Jaakon tilanne, sitä tärkeämpi oli kirjallisesti antaa vaikutelma suvereenista ja vapaasta kuninkaasta, joka oli valtakuntansa tasalla.

Englannin kunigatar Elisabet ja hänen parlamenttinsa hyväksyivät suvereenijulistuksen, mikä oli vaikea pala Kirkille, ja niin Kirkin merkkihenkilö Andrew Melville teki vastajulistuksen, jossa lähinnä ilkeyttään julisti maailmassa olevan kaksi valtakuntaa.

---

¹⁷ Weir 2003, 539.

¹⁸ Teems, 40.

¹⁹ Teems 2010, 42.

²⁰ Bingham 1969, 37.

Ensimmäinen valtakunta oli väliaikainen (siis maallinen) ja toinen hengellinen, joista ensimmäistä Skotlannin kuningas johti, mutta toista johti ainoastaan Jeesus Kristus, todellinen kuningas, jolle myös Jaakko oli vain tavallinen alamainen seurakuntalaisen asemassa²². Hän nimesi julistuksensa *God's silly little vassal*, Jumalan hölmö vasalli. Moni Kirkin papistosta jopa halveksui kuningasta siitä hyvästä, että tämä uskalsi käyttää valtaansa ja asettua Kirkin yläpuolelle, Jumalasta heti seuraavaksi. Kirkin kirjoitus ilmensi ennen kaikkea papiston inhoa kuninkaan kriittisyyttä kohtaan.

Jaakon elämään lähetettiin hänen serkkunsa Esme Stuart, ranskalainen kuningassuvun edustaja käännättämään Jaakko katolilaiseksi. Ranskalaisten katolilaisten juoni kuitenkin epäonnistui, sillä Esme otti kolmen yhteisen vuotensa aikana Jaakon uskon ja liittyi protestanttiseen uskoon. Juonittelut, joita Jaakko etenkin varhaisen elämänsä aikana kohtasi, horjuttivat hänen luottamustaan papistonsa uskollisuuteen.

Jaakko meni 23-vuotiaana naimisiin Anne Tanskalaisen kanssa ja sai hänen kanssaan lapsia. Anne ei osannut älyllisesti vastata kaikkiin Jaakon syvimpiin kaipauksiin salaisimpien ajatusten jakamisesta, ja koki myöhemmällä iällään miesten seuran läheisemmäksi kuin naisten, muttei suoranaisesti vihannutkaan naisia siitä huolimatta, että hänet oli opetettu vihaamaan äitiään itse pääpaholaisena koko ikänsä.²³

Jaakon ja Annen tarinan alku oli rosoinen, vaikka liitto kantoikin kuolemaan asti. Vihkiseremoniassa Kööpenhaminassa Jaakko ei ollut edes läsnä. Anne ei meinannut huonon sään vuoksi päästä millään lähtemään laivallaan Skotlantiin, ja päätyi siksi Osloon. Jaakko odotettuaan tarpeeksi lähti itse hakemaan morsiantaan, ja matka takaisin oli täynnä myrskyjä. Tämä vakuutti Jaakon noituudesta ja sen aitoudesta, josta sitten syntyikin teos *Daemonologie*.

Jaakon äidin kuoltua Jaakko kirjeitse alkoi lähentymään kuningatar Elisabetin kanssa, pitkälti siksi, että Elisabet maksoi rahataidottomalle Jaakolle säännöllisesti, jotta tämä sai ylläpidettyä elämäntyyliään. Jaakko piti itseään jo tuolloin Salomona, rauhan kuninkaana, jonka Daavid Elisabet oli. Raamatun kertomus siitä, missä Jumala kieltää Daavidia rakentamasta Herran temppeliä, sillä tämän kädet olivat veren tahrinat²⁴, puhutteli Jaakkoa jo tuolloin, ja tämä tulikin hänen ohjenuorakseen Skotlannin vuosina. Lopulta kuolinvuoteellaan Elisabet päätti Jaakon tulevan tämän seuraajaksi Englannin valtaistuimelle, ja kuningattaren kuoltua 24.3.1603 Jaakosta tuli ensimmäinen Englannin kuningas, joka oli samalla myös Skotlannin kuningas.

---

²¹ oma käännökseni, huom. Useimmissa tutkimuksissa dokumentista puhutaan sen alkukielisellä nimellä

²² Willson 1956, 71.

²³ Bingham 1969, 36.

²⁴ 1. Aik. 28.

2.2 Millaista kuninkaanvaltaa Englannin johtaminen edellytti?

Kuningatar Elisabetin kuoltua 24.3.1603 Englannin valtaistuimelle nousi Jaakko VI, josta tuli nyt nimeltään Jaakko I. Tämä ei enää ole lähteen kannalta ratkaisevan keskeistä asiaa, mutta poliittisen tilanteen kokonaiskuvan saamiseksi ja *Basilikon Doronin* toisen kirjan ymmärtämiseksi on aiheellista kuvata hieman hänen hallitsijuuteensa liittyviä aiheita.

Teologia oli kuningas Jaakolle elinikäinen harrastus, mutta hallitsijana hänet tunnetaan rauhan kuninkaana (*rex pacificus*). Ahkerana Raamatun kuluttajana hän tunsu hyvin Salomon tarinan ja kirjoitukset. Lähtökohtaisesti hän piti Salomoa hyvänä kuninkaana ja piti sitä esikuvanaan Skotlannin ajoista saakka.

Jaakon harjoittama väkivallan välttelyn politiikka oli aikansa sotaisessa Euroopassa hyvin epätavanomaista. Juuri rauhanomaisella politiikallaan Jaakon voidaan nähdä onnistuneen valtakaudellaan; hän onnistui tuomaan Skotlannin ja Englannin yhteen ja luomaan rauhan edellytykset näiden kahden sotaisan alueen välille²⁵.

Kuningas Jaakon aikana uskonto aiheutti valtavasti väkivaltaa niin maiden sisäisessä politiikassa kuin ulkopoliitikassa. Kuningas Jaakko paineista huolimatta onnistui säilyttämään maansa sisällä rauhan sekä Skotlannin presbyteerikirkon, että Englannin katolisen ja protestanttisen kirkon välillä, ja pitämään maansa pois Euroopan 30-vuotissodiasta kuolemaansa asti.

Rauhanpolitiikan Jaakko perusteli teologisesti, pyrkien toimimaan kuin Raamatun Salomo, joka Raamatussa esiintyy nimenomaan Rauhan kuninkaana. Christopher Durston kirjoittaa kuningas Jaakosta julkaisemassaan elämäkerrassa *James I*, kuinka teologian lisäksi jo varhaislapsuuden kokemukset, loputtomat kidnappaukset ja koko ikänsä kuninkaaksi kasvaneen hallitsijan elämäkokemus vaikuttivat hänen ideologiaansa; sodasta pidättäytymisen takana oli ennen kaikkea ilmiesvä väkivallan, kuoleman ja salamurhatuksi tulemisen pelko, jonka kehitys on nähtävissä lapsuudesta alkaen. Tämä pelko johti aina vain varovaisempaan väkivallan välttelyn politiikkaan, josta Jaakkoa aikanaan kritisoitiin, mutta toisaalta väkivallattomien vallankäytön muotojen vakiinnuttaminen viimeisimmissä kuninkaanvallan dynastioissa on tuonut yhteiskunnallisia kontrollin keinoja, joita vielä nykyäänkin käytetään.

Lontoossa katolilaisia oli edelleen Jaakon valtaannousun jälkeen merkittävä määrä. Näiden kahden riitaisen uskonnollisen ryhmän välillä Jaakko pyrki rauhanmukaisuuteen hallitsijakautensa loppuun asti. Jaakko halusi jatkaa kuningatar Elisabeth I:n aloittamaa työtä ja pitää maansa protestanttisena. Ensinnäkin piti saada katolilaiset ruotuun, ennen kuin

oppikeskusteluja eri protestanttisten suuntausten välillä voitiin jatkaa. Jaakko antoi määräyksen, jonka mukaan kaikkien koko valtakunnassa oli käytävä protestanttisissa messuissa ja ennen kaikkea tunnistettava kuninkaan valta ennen paavin valtaa. Katolilaisia, jotka kieltäytyivät käymästä protestanttisissa messuissa, kutsuttiin jääviksi (*recusant*), ja he joutuivat maksamaan jääväin- tai uskollisuusveroa (*recusacy fine*)²⁶, jota maksettiin ikään kuin jääväytymisestä uskollisuudesta kuninkaan uskolle, joka oli protestanttinen.

Katolilaiset suostuivat lopulta maksamaan veroa, vaikka vastustustakin esiintyi. Jotkin katolilaiset, tunnetuimpana Guy Fawkes, olivat yrittäneet salamurhata Jaakon vuonna 1605 suunnitellussa Ruutisaliitossa (*Gunpowder Treason & Plot*), jonka epäonnistuminen sai Jaakon varautuneemmaksi ja pukeutumaan jatkossa enemmän salamurhatuksi tulemisen pelossa²⁷, vaikka uskoikin vahvasti Jumalan suojelukseen salajuonen paljastuttua juuri hieman ennen toteutushetkeä Shakespearen *MacBeth*-ensiesityksen alussa. Itse asiassa jääväinvero otettiin valtakunnallisesti käyttöön juuri Ruutisaliiton seurauksena, katolilaisten suitsimiseksi.

Jaakko joutui jatkuvasti kahinoihin etenkin Englannin parlamenttinsa kanssa, ja joutui sen erottamaan ja kokoamaan uudelleen neljästi elämänsä aikana²⁸. Aluksi katolilaisuus ja uskonnolliset syyt vaikuttivat tähän merkittävästi taloudellisten syiden rinnalla²⁹, mutta viimeisellä kerralla Jaakko hajotti parlamenttinsa, sillä nämä eivät pystyneet nähdä sodan aiheuttamia realistisia kustannuksia, joita Jaakolle tulisi Euroopan sotaan osallistumisesta, mutta sai lopulta rahat kasaan parlamentin vaihdoksen myötä. Jaakon poika Kaarle I sai Jaakon provoisoitumaan sodasta, johon Englanti liittyi Jaakon kuoltua vuonna 1625.

Jaakon viimeiset vuodet sotien kynnyksellä olivat raskaat³⁰. Jaakko oli kuitenkin kautensa loppuun asti ahkerasti naittamassa lapsiaan Britannian ulkopuolisiin valta- ja kirkkokuntiin katolisen ja protestanttisen kirkon yhtenäisyyden ylläpitämiseksi aina vain levottomammaksi yltyvässä Euroopassa; siis puhtaasti poliittisista syistä.³¹ Jaakko ei missään vaiheessa pitänyt muita eurooppalaisia kuninkaallisia uhkana vaan pikemminkin veljinään, jotka jakoivat saman paavin ylivallan uhkan.

Kaiken kaikkiaan värikkäällä uskonnollisella kentällä toimiessaan Jaakko oli silminnähdyn suvaitsevainen: hän ei suoraan tuominnut katolilaisia, vaan sanoi ymmärtävänsä ”äitikirkkooan” ja kunnioittavansa tätä, ja antoi siksi katolilaisten olla, kunhan maksaisivat

---

²⁵ Spurr 2006, 52-60.

²⁶ Spurr 2006, 22. Durston 1993, 47.

²⁷ Spurr 2006, 18.

²⁸ Durston 1993, 15-23.

²⁹ Durston 1993, 24-33.

³⁰ Durston 1993, 43.

³¹ Durston 1993, 44-52.

veronsa. Kuten todettu, osa katolilaisista suhtautui Jaakkoon suopeasti äitinsä katolisen uskon vuoksi. Jaakko oli aikaansa edellä suvaitsevaisuudessaan muiden uskonnollisuutta kohtaan, vaikka oli kurinalainen omassa uskonnollisessa elämässään. Jaakon seuraaja Kaarle I sai isänsä neuvot ohitettuaan huomata, miten nopeasti uskonnolliset jännitteet johtavat maan joutumiseen sisällissotaan. Kuten ei Salomon, ei myöskään Jaakon poika pitänyt kiinni isänsä uskosta tai ainakaan opista, joka lopulta korruptoi isältään saamansa hengellisen perinnön omiin tarpeisiinsa käyttämällä isänsä käsitteitä kuten absolutismia itselleen mieluisalla tavalla oman toimintansa oikeutukseksi.

Ranskalainen yhteiskuntafilosofi Jean Bodin, joka kirjoitti hallitsemisesta ja vallan suvereeniudesta 1500-luvulla hieman ennen Jaakon poliittista toimijuutta, oli sitä mieltä, että uskonnon ja politiikan sekoittaminen johtaa sisällissotaan.³² Jaakko osoitti valtakaudellaan Bodinin olleen väärässä. Hän onnistui lisäämään maan sisäistä rauhaa ja vähentämään levottomuuksia johtamalla valtakuntaansa kirjoituksillaan ja esimerkillään aseiden ja pelotteiden sijaan.³³ Bodinin huomio on hyvä ja tärkeä vallankäyttäjän tiedostaa, vaikka on vaikea sanoa, tunsiko Jaakko Jean Bodinin ajattelua ja kirjoituksia. Bodin piti kirjoituksissaan Jaakkoa suvereenina kuninkaana.³⁴

---

³² Inuzuka 2007, 209.

³³ Sharpe 1994, 243.

³⁴ Fabrin 2012, 171.

2.3 Miten Englannin poliittinen ja uskonnollinen tilanne vaikutti kuninkaanvallan teologiaan?

Englannissa ilmeni 1600-luvun alussa erilaisia protestanttisuuden muotoja kuten sabbatarianismi, presbyterianismi ja kalvinismi, joiden lisäksi myös katolilaisuudella oli vahva yhteiskunnallinen asemansa. Näiden uskonnollisten ryhmien kannatus ja suosio vaihtelivat valtakunnan eri alueilla eri aikakausina. Kehitys kohti protestanttista valtionkirkkoa ei ollut mutkaton ja yksioikoinen prosessi, vaan kehitystä tapahtui moneen suuntaan eri vuosikymmenien aikana.

John Spurr teoksessaan *The Postreformation. Religion, Politics and Society in Britain 1603–1714* kartoittaa hyvin Englannin kirkollispoliittista tilannetta ja niitä uskonnollisten ryhmien välisiä jännitteitä, joiden välillä kuningas Jaakko I joutui tasapainottelemaan valtakaudellaan. Kuningas Jaakko oli katolilaisen skotlantilaisen kuningattaren Maria Stuartin poika, ja hänen äitinsä katolilaisuuden vuoksi monet katolilaiset ottivat hänet hyvin vastaan kuninkaaksi kruunaamisen yhteydessä³⁵. Katolilaisten lisäksi Englannissa elivät kalvinistit, presbyteerit sekä niin kutsutut puritaanit, joista etenkin puritaanit ja presbyteerit kyseenalaistivat kuninkaan ehdotonta ylivaltaa ja näin ollen pääsivät kritiikin kohteeksi myös teoksessa *Basilikon Doron*.

Aiemmin korostettua pelastusoppia, jonka mukaan ihmiset on alkujaan luotu joko pelastumaan tai tulemaan tuomitukseksi helvettiin, Jaakko kritisoi ja jopa suositteli joillekin piispoilleen, että pitäisivät mielipiteensä aiheesta itsellään³⁶.

Katolilaisuudessa paavi nähdään korkeimpana auktoriteettina Jumalan jälkeen, mitä Jaakko vastusti; hänhän oli *Trew Law of Free Monarchies* -julistuksensa mukaan Jumalan luutnantti maan päällä³⁷ ja vastusti paavinvallan korostamista kuninkaanvaltaa tärkeämpänä. Kuningas oli Jumalasta heti seuraava, ja kirkonkin ylimystön piti pysyä kuuliaisena kuninkaalle, joka oli Jumalan valitsema. Jaakko piti hyvät välit papistoonsa, joka puolsi näkemystä kuninkaasta Jumalan luutnanttina maan päällä³⁸. Historioitsijat ovat dokumentoineet, kuinka kuningas suunnitteli naittavansa lapsensa katolilaisen Espanjan hovin kanssa, joka aiheutti närää lähes kaikissa muissa uskonnollisissa ryhmissä, paitsi katolilaisissa, jotka näkivät tämän suunnitelman tukevan katolisen kirkon ja paavin asemaa Euroopassa. Tämän sovitteluyrityksen on voitu nähdä keinona estää katolilaisten ja

---

³⁵ Spurr 2006, 38.

³⁶ McElwee 1958, 133.

³⁷ A Trew Law of Free Monarchies, 1.

³⁸ Spurr 2006, 47.

protestanttien välinen konflikti³⁹. Kysymys ei ollut Jaakolle todellisesta kristinuskon suuntauksesta ja sen puolesta taistelemisesta, vaan kristittyjen maailmanlaajuisesta yhteydestä toisiinsa, jota tulee rakentaa uskontokuntien eroista huolimatta.

Jaakkoa edeltänyt kuningatar Elisabet oli valtakaudellaan ehtinyt aloittaa uskonpuhdistuksen katolilaisuudesta kohti protestantismia, joten protestantismin nostaminen uuden Englannin valtauskonnoksi oli sekä kuningatar Elisabetin että kuningas Jaakon pitkäjänteisen työn tulosta⁴⁰. Työ ei ollut suoraviivainen tai helppo prosessi, sillä eri alueilla vaikuttaneet aateliset vaikuttivat paikallisten kirkkojen toimintaan sekoittaen uskonnollista kenttää jatkuvasti. Skotlannissa kuninkaan valta tunnustettiin ensimmäisenä, kun taas gaelilaisessa ja katolilaisessa Irlannissa sitä vastustettiin pitkään. Englannissa parlamentti haastoi kuninkaan näkemyksiä jatkuvasti, vaikka tunnusti kuninkaan vallan kirkon ylimpänä auktoriteettina. Jaakon tuotannon kokoelmateokseen on sisällytetty useita hänen pitämiään puheita parlamentissa, mikä kertoo dialogisesta keskustelun kulttuurista parlamentin ja kuninkaan välillä.

Stuartien suvun ensimmäisenä hallitsijana Englannin valtaistuimella kuningas Jaakko I:n tarkoituksena oli luoda yhtenäinen protestanttinen valtionuskonto, joka tunnustaa kuninkaan vallan olevan korkein valta-asema heti Jumalan jälkeen. Kuninkaan aseman tunnustaminen oli tärkeämpää kuin yksittäiset kristilliset opinkappaleet vivahde-eroineen, vaikka joihinkin teologisiin kiistakysymyksiin Jaakko otti kantaa kirjallisesti ja julkisesti. Kuningas toimi valtakuntansa isähahmona tai vanhempana. Etenkin presbyteerit, jesuiitat ja katolilaiset, joita Jaakko teoksessaan *Basilikon Doron* kritisoi, vastustivat kuninkaan ehdotonta valtaa jatkamalla oman uskontonsa harjoittamista sinnikkäästi uskollisuusveroista huolimatta. Kuitenkin hiljalleen eri uskonnolliset ryhmät tunnustivat kuninkaan olevan ”Jumalan luutnantti maan päällä”, sillä kuninkaan suosio tarkoitti myös lisää rahaa ja valtaa niille ryhmille, jotka tämän tunnustivat. Prosessi tosin kesti pitkään, sillä esimerkiksi Skotlannin parlamentti ratifioi vasta vuonna 1621 Jaakon ehdottamat muutokset kirkossa, joihin kuului polvistuminen ehtoollisen aikana, yksityisen kasteen ja ehtoollisen mahdollistaminen, piispojen suorittama yksityinen konfirmaatio ja joulun ja pääsiäisen pyhittäminen kansallisiksi vapaapäiviksi sapatin lisäksi.

De iure divine -ajatus on monissa tutkimuksissa keskeinen käsite – Jaakon vankkumaton ja ehdoton teologia kun toimi hänen toimintansa pohjana eri uskonnollisten ryhmien ja instituutioiden kanssa, näiden toimintaa Englannista käsin ohjaten. Varhaismodernia Englantia koskevat tutkimukset käsittelevät myös eri hallitsijoiden ja

---

³⁹ Spurr 2006, 35.

⁴⁰ Spurr 2006, 60.

etenkin kirkonmiesten näkemyksiä vallan alkuperästä ja oikeutuksesta. Esille on tuotu muun muassa Jaakon opettajan George Buchananin käsitys siitä, että vallan pitäisi tulla kansalta äänestyksen muodossa, ja näin myös kuninkaan tulisi olla syrjäytettävissä⁴¹ ja Andrew Melvillen julkaisema kritiikki *God's silly little vassal*.

Kuninkaanvaltaa tuli perustella siis myös siksi, että sitä kritisoitiin niin avoimesti ja Skotlannin vuosina jopa pilkallisesti. Huomattakoon, että kuninkaan valta oli jo Jaakon aikana parlamentin rajaamaa eikä lainkaan niin despoottista kuin Jaakko teoksissaan on antanut kenties ymmärtää.

Protestanttinen kirkko kehittyi ja vakiintui kohti anglikaanista valtionkirkkoa Jaakon aikana. Muutos ei tietenkään ollut nopea, ja se tapahtui vähitellen, kiitos edeltäjänsä Elisabet I:n aloittaman muutoksen kohti protestantismia.

---

⁴¹Durston 1993, 12. Teems 2010, 41.

2.4 Miten myöhäiskeskiajalla monarkit perustelivat oikeutensa kuninkaanvaltaan?

Artikkelissaan *Kuninkaan valta ja vastarinnan oikeutus Jean Bodinin ja Jaakko I:n ajattelussa* Fabrin kuvaa ranskalaisen yhteiskuntateoreetikon Jean Bodinin ja kuningas Jaakon yhteneviä käsityksiä vallasta. Heidän, kuten muiden aikalaishallitsijoiden, ajattelussa on paljon yhtäläisyyksiä. Artikkelissa vertaillaan myöhäiskeskiaikaisten hallitsijoiden tapaa perustella ja jäsentää hallitsijuuden suvereenius ja sen tuomat velvoitteet. Lisäksi se hahmottaa sitä historiallista kontekstia, jossa nämä ajatukset ovat syntyneet.

Myöhäiskeskiaika oli vahvasti levottomuuksien ja vallankaappausyritysten aikaa, mikä heijastui hallitsijoiden ajatteluun ja käsityksiin nähdä hallinnon tarpeellisuus yhteiskunnassa.⁴² Hallitsijat pitivät anarkiaa hallinnon puuttumisen kannalta uhkana yhteiskuntajärjestelmälle, ja näkivät tarpeen perustella hallinnon tarpeellisuus yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi. Heidän tuli perustella valtansa luonnollisella moraalilailla⁴³, jonka lisäksi Jaakko käytti Raamattua argumentaationsa pohjana, joka ei ollut keskiajalla mitenkään poikkeuksellista. Ennen raamatullisia perusteita on syytä pohtia muita ajalle tyypillisiä ajatusmalleja, jotta raamatullisetkin perustelut saisivat kontekstinsa.

Tässä vaiheessa on hyvä tiedostaa, että 1500- ja 1600-luvuilla elettiin monarkian kriisiä.⁴⁴ Kuninkuuskäsitys oli kriisissä, sillä keskiajalle asti oli tyypillistä ajatella, että kuninkaan ruumis oli jollain tavalla pyhä ja siksi koskematon. Kun tämä ajatus ei enää saanut kannatusta, tuli kuninkuus kiinnittää laillisiin ominaisuuksiin henkilökohtaisen karisman sijaan. Keskeistä oli selvittää, miten Jumalan valta välittyi hallitsijoille.⁴⁵

Jaakon kohdalla on tärkeä tietää, että kuninkaallisista kirjoituksista tuli kuninkaallisen vallan ylläpitäjiä. *The Workes* –kokoelman esipuheessa James Montague toteaa, että kuninkaan on sopivaa käyttää kynää aseena miekan sijaan.⁴⁶ Tämä palaute hiveli Jaakon itsetuntoa, mutta kuvaa hyvin myös Jaakon toimijuutta. Hän kirjoitti ja julkaisi paljon ja on sillä jättänyt jälkensä maailmaan. On itse asiassa hyvin poikkeuksellista, että protestanttinen kuningas kieltäytyy pyhän prinssin roolista ja käyttää ensisijaisena vallankäytön välineenään kynää aseiden sijaan. Kuten jo sanottua, Jaakko ei myöskään halunnut esiintyä uudistajana vaan edeltäjiensä hallintomallien jatkajana.

Jaakko viittaa teoksissaan myös antiikin ajattelijoihin. Aristoteles (noin 384–322 eKr.) totesi, että valtio oli olemassa hyveellisen elämän mahdollistamiseksi. Hallittu

---

⁴² Fabrin 2012, 162.

⁴³ Fabrin 2010, 14.

⁴⁴ Fabrin 2010, 2-4.

⁴⁵ Fabrin 2010, 3.

yhteiskuntajärjestelmä heijasti Jumalan suunnitelmaa ja luontoa. Yhteiskunta on kuin perhe, luonnollinen organismi. Keskiajan ihminen ajatteli, että ihminen toteutti itseään olemalla yhteisössä eikä täten ollut sen ulkopuolella sosiaalisesti olemassa. Yhteisöstä karkottaminen toimi pitkään hyvänä rangaistuskeinona tai ainakin pelotteena.

Aatesuuntaus, jota vastaan Jaakko kirjoituksissaan nousi, oli poliittinen augustinismi.⁴⁷ Sen mukaan ihmisen luonne oli langenneisuutensa vuoksi liian turmeltunut oikeudenmukaisen yhteiskunnan rakentamiseen. Vain kirkon ajateltiin nimenomaan paavin johdolla johtamaan yhteiskuntaa oikeudenmukaisuuteen.⁴⁸ Tätä ajatusta yhteiskuntateoreetikot ja Jaakko kritisoivat. Poliittinen augustinismi haluttiin korvata luonnonlailla, jonka mukaan ihmiselle itselle on tärkeää onnen ja turvallisuuden etsiminen.⁴⁹ Joka tapauksessa anarkian nähtiin uhkaavan sekä yhteiskuntarauhaa että monarkiaa, ja myös luonnonlakiin perustuvassa yhteiskuntajärjestelmässä tuli olla hallinto anarkian välttämiseksi.

Keskiajalla oli luonnollista ajatella, että valta tulee aina Jumalalta. Monarkkien argumentaation keskiö on Raamatussa (1. Sam. 8:10-22), jossa Jumala Samuelin kautta varoittaa israelilaisia kuninkaan valitsemisen seurauksista. Selvyiden vuoksi tässä tutkimuksessa Jumalan kansasta käytetään jatkossa nimitystä 'israelilaiset'.⁵⁰

Alun perin israelilaiset pyysivät itselleen kuningasta johtajaksi pitkälti siitä syystä, kun muillakin kansoilla oli. Jumala suostui tähän pyyntöön, ja siitä alkoi Vanhan Testamentin kuninkaiden historia. Tätä sopimusta Samuelin ja israelilaisten välillä on pidetty pohjana kansan ja kuninkaan välisestä sopimuksesta, jossa valta on siirretty kuninkaalle, vaikka lopulta suvereniteetin pohja on perheessä ja isän vallassa.

Kysymys siitä, kuinka Jumalan valinta näyttäytyy kuninkuudessa, oli tärkeä kysymys kirkkokuntien välillä. Katolilaisen kardinaali Robert Bellarminen mielestä Saul, Daavid ja Jerobeam olivat esimerkkejä siitä, että "kaikki kuninkaat ovat kansojen luomia ja asettamia". Hänen mukaansa ei riittänyt, että Saul ja Daavid olivat Jumalan voitelemia vaan he olivat myöhemmin kansan hyväksymiä kuninkaita. Kansalla oli siis aktiivinen rooli kuninkaan valinnassa ja Saulin valinnassa käytettiin jopa arpaa.

Jaakko oli eri mieltä. Hänen mielestä arpa oli osoitus Jumalan valinnasta. Hänelle kansan hyväksyntä oli toissijaista Jumalan valinnalle. Jaakon mukaan Jerobeam valittiin kansankokouksessa mutta myös sekasorrossa ja jakautuneessa valtakunnassa. Jerobeam oli

---

⁴⁶ Fabrin 2010, 3.

⁴⁷ Fabrin 2010, 14.

⁴⁸ Fabrin 2010, 14.

⁴⁹ Fabrin 2010, 15.

⁵⁰ Syy tälle on Raamatussa. Jaakobille sanotaan jaakobinpainin seurauksena: "Sinua ei pidä enää sanoa Jaakobiksi, vaan Israeliksi, sillä sinä olet kamppaillut Jumalan ja ihmisten kanssa ja voittanut." Tämän raamatunkohdan voi siten tulkita niin, että Jumala itse antoi Jaakobista polveutuvalla kansalleen nimeksi Israel ja siksi heitä kutsuttakoon israelilaisiksi. Ks 1. Moos 32:23-33

esimerkki siitä, miten Jumala salli Jerobeamin valinnan “vihassaan molempia kuninkaita ja heidän kansojaan kohtaan”.⁵¹ Hänen mielestään Jerobeam on ylipäätään epätavallinen esimerkki, jonka rinnalle voisi nostaa Jehun, joka teki itse itsestään kuninkaan pelkän profeetan ilmoituksen perusteella, kansalta lupaa kysymättä.⁵² Raamatun kuningaskertomuksissa voitelu sinetöi kuninkuuden, muttei enää myöhäiskeskijalla. Vaikka kansalta siis kysyttäisiinkin mielipidettä, niin lopullisen valinnan kuninkaasta tekee itse Jumala. Seuraavaksi tutkimuksessa perehdytään kuninkaanvallan teologiaan ja oikeutukseen tutkimuksen lähteen valossa.

---

⁵¹ Fabrin 2010, 30.

⁵² Fabrin 2010, 30. Jerobeam ja Jehu Raamatussa 1. Kun. 11:41–43, 1. Kun 12, 2. Kun. 9.

3 *Basilikon Doron*

Basilikon Doron tarkoitettiin kirjoitushetkellä Jaakko Stuartin pojalle prinssi Henrylle ohjeeksi siihen, miten hallita kansaansa hyvänä kuninkaana kuin isä lapsilleen ja varoittaa tyrannian vaaroista.

Jaakko kirjoitti teoksen ollessaan vielä Skotlannin kuningas, tietämättä millaista on hallita Englantia. Hänelle oli tärkeää tuoda omaa ajatteluaan esille Skotlannissa, jossa kuninkaallisten näkemykset valtansa alkuperästä ja Jumalan heille suomista oikeuksista ja velvollisuuksista oli kirkon piirissä totuttu sivuuttamaan.

Kirjan keskeinen sisältö on perustella teologisesti kuninkaan vallan suvereneiteetti ylimpänä auktoriteettina Jumalan jälkeen ja kirjoittaa kaikista niistä vastuista, velvollisuuksista ja tehtävistä, joihin hyvän kuninkaan tuli pyrkiä. Hyvä kuningas on kuin hyvä perheenisä ja esimerkki kansalleen. Varoittavana vastaparina hyvälle kuninkaalle on tyranni, josta Jaakko kirjassaan varoittaa, mutta tekstin painopiste on ehdottomasti kehottaa seuraavaa hallitsijaa toimimaan kaikin puolin hyvin, oikeudenmukaisesti ja ”Jumalan silmissä oikein”. Hyvistä kuninkaista parhaana Jaakko piti Salomoa.

Basilikon Doronia ei siis alun perin tarkoitettu julkiseen levitykseen, vaan pikemminkin Ruhtinaallisen peilin tradition siirtämisen välineeksi, jolla ”hyvän kuninkuuden salaisuudet” saataisiin siirrettyä hallitsijalta toiselle, sukupolvesta toiseen.

Ensimmäinen osa, *Of A King's Christian Duty towards God, Book the First*, syventyy yksin kuninkaan ja jumalan väliseen suhteeseen. Ensimmäinen osa kirjasta on olennaisin teologian näkökulmasta, sillä Jaakko perustelee juuri Jumalalla kuninkaan vallan oikeutuksen. Jaakko antaa myös ohjeita oikealle Raamatun lukemiselle, jonka avulla voimme tutkia Jaakon teologiaa hänen omalla metodillaan.

Toinen osa käsittelee kuninkaalle sopivaa toimintaa hovissa eli muun muassa suhteissaan muihin toimijoihin ja alamaisiinsa. Toista kirjaa on vaikea ymmärtää, mikäli Skotlannin tai Jaakon oma henkilökohtainen historia ovat entuudestaan tuntemattomia, sillä Jaakko perustelee näkemyksensä pitkälti omiin kokemuksiinsa pohjautuen. On tärkeää tietää, että Jaakko perusteli sekä Raamatulla että henkilökohtaisen elämän kokemuksillaan näkemyksiään.

Kolmas kirja on erinäisten yksittäisten ohjeiden kokoelma ”*for the Indifferent Situations*”. Vallan teologian näkökulmasta se ei äkkiseltään vaikuta kiinnostavalta teokselta, mutta se ilmentää Jaakon suhtautumista rooliinsa kansansa isähahmona ja esimerkkinä. Hyveellinen vallankäyttö ei ole ennen kaikkea etuoikeuksia ja vallankäytön keinoja muihin

ihmisiin, vaan absoluuttisen täydellistä vastuuta omista teoista ja niiden seurauksista Jumalan edessä.

Teoksen teologinen painopiste on ehdottomasti sen ensimmäisessä kirjassa, johon teologinen analyysikin tulee painottumaan. Teos on kirjoitettu varhaismodernilla englannin kielellä, jota on paikoittain haastavaa tulkita ja lukea. Sisällöllisesti se on hyvin rikas, ja tutkimuksessa käytetyssä painoksessa esiintyvät marginaalimerkinnot ovat teologille hyödyllisiä, sillä suurin osa merkinnöistä ovat viittauksia Raamattuun, johon Jaakon argumentaatio perustuu.

Teologille tärkein asia on *Basilikon Doronin* ensimmäisessä kirjassa esitelty metodi, jolla Jaakko kertoo tulkitsevansa Raamattua ja käyttävänsä sitä ajattelunsa tukena. *Basilikon Doron* oli alkujaan kirjoitettu ohjeeksi kuninkaalle, mutta siinä esitetty ohjeistus kristitylle oikeanlaiseen pyhien kirjoitusten ymmärtämiseen ja käyttöön on koko julkaisun keskeinen sanoma. Lukijaa kehoitetaan lukemaan itse Raamattua Jumalan antamina ja täyttäminä lupauksina⁵³ kansalleen ja todistuksena Isä Jumalan täydellisestä hyvydestä. On selvää, että Jaakon oma usko Raamattuun Jumalan lupauksina vaikuttaa hänen tulkintaansa teksteistä ja niiden oikeasta merkityksestä. Tässä tutkimuksessa ei tarkastella Jaakon uskomusten todenperäisyyttä vaan vaikutusta omaan käsitykseen omasta kuninkuudestaan ja sen alkuperästä.

Raamattua ei ole tässä tarkoitettu tutkimuskirjallisuudeksi, vaan uskon lähteeksi, joka opettaa viisautta ja auttaa kristittyä kasvamaan Jumalan lapsena. Jaakko kuvaa suhdettaan Kirjoituksiin Toisen Timoteuksen kirjeen sanoin:

Jokainen pyhä, Jumalan Hengestä syntynyt kirjoitus on hyödyllinen opetuksiksi, nuhteeksi, ojennukseksi ja kasvatukseksi Jumalan tahdon mukaiseen elämään.⁵⁴

Paavali puhuu Timoteukselle lähettämissään kirjeissään muun muassa hyvästä omastatunnosta, puhtaasta sydäimestä ja vilpittömästä uskosta ja korostaa seurakunnan paimenen velvollisuutta hengellisen vanhemman roolissa.⁵⁵ Paavalin opetukset hengellisen paimenen roolista ja velvollisuuksista ovat hyviä jokaiselle kristitylle, vaikka niitä ensisijaisesti on tulkittu teologiassa papin virkaan liittyvissä kysymyksissä ja ennen kaikkea kirkollisessa kontekstissa.

Friedrich Nietzsche julisti kirjoituksillaan Jumalan kuolleeksi tarkoituksenaan osoittaa, ettei jumalanpelon pitä olla ensisijainen ihmisen moraalial ohjaava tekijä, vaan ihmisen pitäisi

---

⁵³ McIlwain 1918, 15.

⁵⁴ 2. Tim. 3:16.

⁵⁵ 1. Tim. 1:5, 1. Tim. 3.

itse saada vapaasti arvioida ja päättää, mikä on oikein tai väärin.⁵⁶ Jaakon ajattelun mukaan tämän anekdootin voisi tulkita niin, että huolehtiva isähahmo on haluttu siivota sekulaarista yhteiskuntajärjestelmästä pois kokonaan, jotta ei olisi sellaista koko kansaa yhdistävää rakastavaa isähahmoa, joka voisi tuoda kansaa lähemmäs toisiaan tai antaa yksilölle sitä tukea, huolenpitoa ja turvallisuutta, jota Isä Jumala haluaa kansalleen välittää.

Timoteuksen kirjettä mukaillen Jaakko on tullut siihen lopputulokseen, että pyhät kirjoitukset on annettu kristitylle elämän viisaudeksi, lohdutukseksi ja sielun ravitsemukseksi. Jumalan tahdon voi oppia tuntemaan lukemalla Kirjoituksia ja rukoilemalla säännöllisesti, jotta oppisi tuntemaan Raamatun kirjoituksiin kätketyt lupaukset.

Basilikon Doronissa Jaakko käyttää tarkoituksella hyvästä kuninkaasta esimerkkinä Salomoa eikä Daavidia. Jumalan Daavidille antama lupausta on käytetty oikeutuksena tulkita Kirjoituksia niin, että Jumala on aina sotivan kuninkaan puolella. Ei ole tavatonta, että myöhäiskeskiajalla kuninkaan johdolla sotaan lähteneistä osapuolista kaikille oli tavanomaista uskoa tai ainakin väittää Jumalan olevan heidän puolellaan. Todellisuudessa Jumala on sen puolella, joka sodasta selviää hengissä. Joka miekkaan tarttuu, se miekkaan kaatuu.⁵⁷ Jaakko otti neuvosta vaarin eikä tietävästi ottanut riskiä.

Jaakon ajattelun erityisyys ei johtunut hänen valta-asemastaan tai poliittisista teorioista vaan ilmiselvästi hänen uskostaan, ja siitä miten hän on omaksunut pyhiksi mieltämänsä kirjoitukset sydämeensä. Salomo oli uskonsa lisäksi Jumalan Daavidille antamiensa lupauksen varassa sekä kuninkuudestaan että tehtävästään rakentaa Herralle temppeli.

Sananlaskuissa sanotaan:

Ota varteen, poikani, mitä sinulle sanon, pidä mielessäsi minun neuvoni. Herkistä korvasi kuulemaan viisautta, avaa sydämesi ymmärrykselle, pyydä tietoa avuksi, korota äänesi ja kutsu ymmärrystä. Etsi sitä kuin hopeaa, tavoittele niin kuin kätkettyä aarretta. Silloin tajuat, mitä on Herran pelko, opit, mitä on Jumalan tunteminen, sillä viisaus tulee Herralta, hän antaa tiedon ja ymmärryksen. Hän auttaa oikeamieliset menestykseen, kilven tavoin hän on vilpittömien suojana, hän varjelee oikeuden tien ja turvaa omiensa polut. Silloin ymmärrät, mitä oikeus ja vanhurskaus on, pysyt alusta loppuun oikeamielisten tiellä. Silloin viisaus tulee sydämeesi ja tieto ilahduttaa mieltäsi, maltti on aina turvanasi, varjelijanasi ymmärrys. Ne pitävät sinut etäällä pahuuden teistä, ihmisistä, jotka viettelevät väärään, jotka ovat loitonneet oikealta tieltä ja kulkevat pimeyden polkuja, jotka iloitsevat konnantöistään, riemuitsevat siitä, mikä on kiero ja väärää.⁵⁸

---

⁵⁶ Nietzsche 1883.

⁵⁷ Matt. 26:52.

⁵⁸ San. 2:1–14.

3.1 Of a King's Christian Duty to God – onko kuninkaanvalta oikeutettua?

Ensimmäisessä osassa Jaakko I kirjoittaa kuninkaan ja Jumalan välisestä suhteesta. Mitä tulee Jaakolle tyypilliseen ajatukseen Jumalalta saadusta oikeudesta, tulee tässä ensimmäisessä kirjassa kattavasti esiin.

Syventyäkseen kristityn hallitsijan vallankäytön oikeutukseen tai analysoimiseen, on ensin pysähdyttävä sen äärelle, miten ylipäätään kristityn tulisi toimia suhteessa Jumalaan. Näin voi välttyä siltä kompastuskiveltä, johon uskonnollisen ajattelun ohittajat ovat kompastuneet tutkimuksissaan. Usko Jumalaan vaikutti kokonaisvaltaisesti Jaakon kaikkien ajatteluun. *Basilikon Doronin* ensimmäisestä kirjasta merkittävän suuri osa käsittelee kristitylle oikeaa Raamatun lukemisen tapaa, rukoilemista ja kuinka välttämätöntä on tuntea Kirjoitukset, ettei Jaakon ajattelua voi yksinkertaisesti saada selville ilman Kirjoitusten tuntemista.

Ensinnäkin kuninkaalla on velvollisuus rakastaa Jumalaa, jotta voisi edes olla kelvollinen johtamaan kristillistä kansaa kristittynä kuninkaana.⁵⁹ Rukoileminen ja Raamatun lukeminen ovat välttämättömiä Jumalan tahdon tuntemiseen.⁶⁰ Raamattu, joista Jaakko käyttää yleisesti sanaa Kirjoitukset, ovat Jumalan Pyhän Hengen inspiroimia⁶¹ ja hallitsijan tulisi omaksua niiden opetus. Mutta koska kukaan ei voinut täyttää lakia täydellisesti, lähetti Jumala maailmaan ainoan Poikansa.⁶² Kirjoituksia kehoitetaan lukemaan säädyllisellä ja pyhitetyllä sydämellä, koska ei ole ihan sama, miten suhtautuu Kirjoitusten kertomuksiin ja pystyy omaksumaan sen osaksi omaa uskoa rakastavaan Jumalaan. Kirjoituksia tulee oppia ymmärtämään Hengen johdatuksessa. Jaakolla oli selvästi protestanttinen usko; ei vain vastustuksestaan paaviin vaan suhtautumisessaan pelastumiseen: pelastus tulee yksin uskosta (Jumalaan, hänen Sanaansa ja lupauksiin), ei teoista.⁶³

Usko on uskonnon ravitsija ja elävöittäjä.⁶⁴ Jaakko kehottaa soveltamaan Jumalan lupaukset omaan elämään. Usko on Jumalalta saatu ilmainen lahja, jota tulee ravita rukouksella. Daavidin psalmit ovat hyviä rukouksia jokaiseen kuninkaalle kiperään tilanteeseen.⁶⁵ Jumalaa tulee muistaa rukoilla etenkin hiljaisuudessa. Kuninkaan ei tule kuitenkaan kuvitella, että Jumala on kuninkaan hyppysissä tai hallittavissa tai käskyttävissä.

---

⁵⁹ McIlwain 1918, 12.

⁶⁰ 2. Tim. 3:16.

⁶¹ 5. Moos. 17:19.

⁶² McIlwain 1918, 13.

⁶³ McIlwain 1918, 13.

⁶⁴ McIlwain 1918, 15.

⁶⁵ McIlwain 1918, 15.

Jumalalle tulee puhua kuin haluat alamaistesi puhuvan sinulle, kunnioituksella. Kuningasta kehoitetaan välttämään lankeamasta laittomuuksiin: kostamiseen ja himoilleen.⁶⁶

Paavali kirjoittaa Roomalaiskirjeessä, että kaikki, mitä ei tehdä uskossa, on syntiä.⁶⁷ Tämä synnin määritelmä on napakka, mutta Jaakon mielestä ei kohtuuton vaatimus kuninkaalle, joka on vastuussa niin paljosta kuin kuningas on ja edustaa Jumalan valintaa maan päällä.

Rukoillessasi kiitä Jumalaa iloiten ja vaikeuksien keskellä varusta itsesi kärsivällisyydellä, nosta katseesi murheestasi onnelliseen loppuun, jonka Jumala antaa.⁶⁸

Vaikka valtaa havainnoidaan usein ihmisten välisissä suhteissa ilmenevänä voimatasapainona, on Jaakon ajattelussa Jumalalla merkittävä asema. Suvereniteetti, josta Jaakko tiukasti piti kiinni parlamenttiensa kapinoidessa häntä vastaan, tuli Jumalalta, jolloin kukaan toinen ihminen ei voinut kyseenalaistaa hänen valtaansa. Vain Jumala on kuninkaan vallan yläpuolella ja vain Jumalalle kuningas on tilivelvollinen toiminnastaan ja päätöksistään. Kuninkaanvalta on suvereenia, mikäli hän ei ole kansan syrjäytettävissä; suvereeni ei tarkoita itsevaltiasta vaan autonomista toimijaa.

Jaakko pitää tärkeänä lähtökohtana sitä, että jokainen ihminen on kristittyinä velvollinen vastaamaan teoistaan Jumalan edessä. Tämän velvollisuuden lisäksi Jaakko näki kuninkaalla olevan toinen velvollisuus Jumalaa kohtaan; tavallisen kristityn lisäksi kuningas on myös Jumalan valtuuttamana ”pienenä Jumalana” tai pikemminkin Jumalan luutnanttina⁶⁹ vastuussa sekä Jumalallisen oikeuden toteutumisesta maan päällä että myös alamaistensa ja heidän teoistaan Jumalansa edessä⁷⁰, ja tämän tuplavelvollisuuden vuoksi kuninkaan valta on niin ehdottoman suvereenia:

”Therefore (my Sonne) first of all things, learn to know and love the God, whome-to yee have a double obligation; first, for that hee made you a Man; and next, for that hee made you a little God to sitte in his Thorne, and rule over other men.”⁷¹

Kuningas on siis selkeästi vastuussa sekä itsestään kristittyinä että kansastaan kuninkaana, jonka johtaja on. Kuninkaan tulee toimia velvollisuudentuntoisesti Jumalaa kohtaan. Raamatussa on kaikki olennainen tieto, jota hyvä kuningas tarvitsee tietää hallitakseen.⁷²

---

⁶⁶ McIlwain 1918, 16.

⁶⁷ Room. 14:23.

⁶⁸ McIlwain 1918, 16.

⁶⁹ *Trew Law of Free Monarchies* -julistuksessa Jaakko nimitti itseään Jumalan luutnantiksi maan päällä

⁷⁰ Basilikon Doron, 2.

⁷¹ Basilikon Doron, 2.

The whole Scripture chiefly containeth two things: A Command, and a Prohibition;
to do such things, and to abstaine from the contrarie.
Obey in both;

Kuninkaan tulee toimia kuten hyvän kristityn tulee ylipäättään toimia, ja ongelmallisissa tilanteissa Jaakko kehottaa tutkimaan omaatuntoa säännöllisen raamatunlukemisen ohella ja toimimaan sitten omatuntonsa mukaan. Omatunto on Jaakon omien sanojensa mukaan auttanut häntä toimimaan oikein ristiriitaisissa tilanteissa.⁷³ Omatunto on uskon säilyttäjä, Jumalan tiedon valo, jonka Jumala istuttaa ihmiseen. Kuninkaan pitää muistaa joutuvansa Viimeisellä Tuomiolla tilille teoistaan. Omaatuntoa tulee varjella etenkin ateismilta, jonka seurauksena ihminen ei toiminnallaan pyri toteuttamaan Jumalan tahtoa vaan omia pyrkimyksiään. Itsereflektiota kehoitetaan tekemään rukouksessa säännöllisesti, sillä ”Jos me itse tutkisimme itseämme, emme joutuisi tuomittaviksi”.⁷⁴ Jokainen päivä tulisi elää Jumalan armosta niin kuin olisi milloin tahansa valmis kuolemaan.⁷⁵ Tämä ei tarkoita sitä, että minkään ideologian tulisi tulla niin paljon Jumalaa tärkeämmäksi, että on valmis uhraamaan itsensä tai kansansa sen puolesta. Omatunto, joka ei perustu varmaan tietoon, on joko tietämätön tai ylimielinen ja johtaa väärin tuomioihin. Jumalan tahto ja käskyt tulee oppia erottamaan, mutta puhdas omatunto auttaa tekemään hyviä ratkaisuja.

Kiitosta hyvästä toiminnasta voi odottaa aikaisintaan seuraavassa elämässä. Siitä huolimatta tulisi soveltaa Kristuksen lakia omaan toimintaan, rukoilla ja antaa almunsa salassa, jotta kristitty kasvaisi myös nöyryydessä.⁷⁶

Tarvitaan hyvä kristitty johtamaan kristittyjä ja siksi Jaakko käy läpi kirjassaan Raamatun kirjoja ja niille sopivia käyttötarkoituksia. Vanhan Testamentin tarkoitus on kertoa laista ja oikeudesta, Uuden Testamentin tarkoitus on kertoa armosta. Jokainen Raamatun kirja on hyödyllinen omaan tarpeeseensa, ja etenkin kuninkaalle olisi tärkeä tuntea juuri Kuninkaiden kirjat ja Aikakirjat, jotka kertovat israelilaisten kuninkaiden historiasta, etenkin Jaakon ihailemasta kuningas Salomosta hallitsijana. Salomon nimissä julkaistut Saarnaajan kirja ja Sananlaskut kertovat Jaakon sanojen mukaisesti Salomon viisaudesta, joka tulisi hyvän hallitsijan tuntea:

Would ye then know your sinne by the Law? reade the books of Moses containing it. Would yee have a commentarie thereupon? Reade the Prophets, and likewise the Books of Proverbs and Ecclesialtes, written by that great paterne of Wisedome, Salomon; which will not onely serve you for Instruction, how to walke in the obedience of the Law of God, but is also so full of golden Sentences, and morall Precepts, in all things that concerne your Conversation in the world, as among all the prophane Philosophers and

---

⁷² Basilikon Doron, 4.

⁷³ Basilikon Doron, 5.

⁷⁴ Room. 11:31.

⁷⁵ McIlwain 1918, 17.

⁷⁶ McIlwain 1918, 18.

Poets, ye shall not finde so rich a storehouse of precepts of naturall Wisedome, agreeing with the will and divine wisedome of God.

Kyseisessä tekstikatkelmassa Jaakko listaa syitä lukea eri raamatunkohtia. Kuningas Salomonista puhuessaan Jaakko käyttää termiä ”paterne of Wisedome”, joka suomeksi tarkoittaa viisauden isää tai viisasta vanhempaa. Viisaus itsessään on tärkeä hyve, joka voidaan saavuttaa omantunnon mukaisella toiminnalla ja hartaalla raamatunlukemisella. Isä on mielletty pitkään patriarkaalisessa yhteiskunnassa perheen pääksi, joten sana isä painottaa myös auktoriteettia omassa vaikutuspiirissään, eli sanan isä kohdalla perheessä. Huomautettakoon, että Jaakolle vanhemman sukupuolella ei sinänsä ollut merkitystä, olihan hänen äitinsä Skotlannin kuningatar ja edeltäjänsä Englannin valtaistuimella kuningatar hänkin. Perheenpäässä merkityksellistä on sukupuolen sijaan auktoriteetti. Auktoriteettia seuraa siis velvollisuus toimintaan ja vastuuseen teoistaan. Auktoriteetin ei tule olla mitä tahansa, vaan sellaista, jonka Jumala näkisi viisaaksi ja hyväksi. Kuninkaan toiminnan tulee olla Jumalan tahdon mukaista, ja siksi Raamattu nousee arvokkaaksi moraali ohjenuoraksi.

Ensimmäinen viittaus Ruhtinain peili -traditiosta esitetään työn ensimmäisessä osassa:

Looke the historicall partes of these same bookes of Moses together with the Histories of Joshua, the Judges, Ezra, Nehemiah, Esther, and Job: but specially the books of the Kings, and Chronicles, wherewith ye ought to be familiarly acquainted: for there shall ye see your selfe, as in a Mirrour, in the Catalogue either of the good or the evill Kings.⁷⁷

Kuningas on siis osa kuninkaiden jatkumoa, joka voi peilata itseään edellisiin kuninkaisiin. Kuninkuuden alkulähde on Daavidin kuninkuudessa, jolta Salomokin peri valtansa.

Kuninkaat jaetaan karkeasti hyviin ja pahoihin. Pahoista kuninkaista Jaakko käyttää myöhemmin teoksessaan nimitystä ”tyranni”, ja ihanteellista olisi kuninkaan peilaavan itseään hyviin kuninkaihin ja pyrkiä toimimaan heidän mukaisesti. Toki Uuden Testamentin tarkoitus on armo (Grace), jota tarvitsemme siksi, ettei yksikään ihminen ole koskaan teoissaan täydellisen hyvä: koska emme voineet pelastua tekojemme avulla, voimme vain pelastua uskollamme.⁷⁸ Luterilaiselle tyypilliseen tapaan Jaakko tiedostaa, ettei kukaan ihminen itse pysty toimimaan täydellisesti, mutta antaa luterilaisuudelle tyypilliseen tapaan ihanteen, johon pyrkiä erityisesti kuninkuudessa.

---

⁷⁷ Basilikon Doron, 7.

⁷⁸ Basilikon Doron, 6.

Raamatun lukemisen tärkeydestä Jaakko siirtyy kirjoittamaan rukoilemisen tärkeydestä. Rukoilu on toisaalta ystävällismielistä puhetta Jumalan kanssa⁷⁹, toisaalta valtasuhteita ilmentävää keskustelua:

But in hour prayer to God speake with all Reverence: For if a Subject, will not speake but reverently to a King, much lesse should any flesh presume to talke with God, as with his companion.⁸⁰

Siinä missä kristityn tulee puhutella Jumalaa kunnioittavasti, tulee kuninkaan puhua Jumalalle samalla kunnioituksella. Jaakon teologia perustuu vahvasti patriarkalisuuteen ja isän velvollisuuteen pitää huoli perheestään, eikä suhde Jumalaan ole siitä poikkeus. Kristitylle Jumala on Taivaallinen Isä, joka pitää huolta. Siksi myös kuninkaan tulee puhutella Jumalaa kaikella kunnioituksella. Puritaanit saavat teoksessa kritiikkiä rukoilutavoistaan; he rukoilevat liian tuttavallisesti ajatellessaan Jumalan tahdon olevan heidän hyppysissään.⁸¹ Omatunto, jota Jaakko kutsuu myös uskon säilyttäjäksi⁸², suojelee rukouksen avulla kuningasta sekä spitaalilta, jonka sanoo juontuvan ateismista, että taikauskolta, jonka väittää olevan seurausta heresiasta.⁸³ Spitaalilla Jaakko tarkoittaa omaatuntoa, joka on ikään kuin tullut sokeaksi ja välinpitämättömäksi synnintunnosta ja itsekkäälle toiminnalle. Jaakko myös kehottaa pidättäytymään katolilaisten kanssa rukoilemisesta, jotta rukous, omatunto ja teot olisivat oikeellisia.⁸⁴

Ensimmäinen osa, *Of A King's Christians Duty Towards God*, päättyy Jaakon kehotukseen puhua Jumalan sanasta maltillisesti samalla pitäen Jumala tiukasti sydämessä.⁸⁵ Kokonaisuudessaan luku kuvaa sitä, miten kuninkaan tulisi toimia kristittynä. Keskeinen viesti on, että hyvä kuningas on samalla hyvä kristitty.⁸⁶

Vaikka ensimmäinen osa on pituudeltaan vain kuusi sivua, tulee siinä esille keskeiset argumentit: kuninkaanvalta monarkiassa on Jumalalta saatu, ja siksi siihen ei tule suhtautua liian kevytmielisesti. Hyvä kuningas on samalla harras kristitty, joka pyrkii toiminnallaan täyttämään Jumalan tahdon. Tärkeintä on pyrkiä välttämään tyrannius, jonka arkkityypiksi nousee Saul. Saul oli Jumalan valitsema ja Saulin voitelema kuningas, mutta hänen tarinastaan selviää, että hänen lankeamuksensa tyranniksi on hyvin pienestä kiinni⁸⁷. Saul ei kuuntele Jumalan tahtoa ja toteuta sitä täysin vaan alkaa toimimaan omaksi parhaakseen, ja

---

⁷⁹ Basilikon Doron, 9.

⁸⁰ Basilikon Doron, 10.

⁸¹ Basilikon Doron, 10.

⁸² *Conserver of Faith*. Basilikon Doron, 11.

⁸³ Basilikon Doron, 11.

⁸⁴ Basilikon Doron, 13.

⁸⁵ Basilikon Doron, 16.

⁸⁶ Basilikon Doron, 17.

⁸⁷ 1. Sam. 13:8-15

lopulta Jumala hylkää hänet⁸⁸ ja valitsee voideltavaksi kuninkaaksi itselleen mieleisen,
Daavidin.⁸⁹

90

---

⁸⁸ 1. Sam. 15:10-35

⁸⁹ 1. Sam. 16:12

3.2 A King's Duty in his Office – mikä on kuninkaan tarkoitus hovissaan?

Toisessa osassa Kuningas Jaakko jäsentelee kuninkaan velvollisuuksia hovissaan. Käytännössä toinen kirja jäsentää kuninkaan suhdetta kaikkiin muihin ihmisiin valtakunnassaan ja sen ulkopuolella; toisiin hallitsijoihin, omiin alamaisiinsa, eri uskontoon kuuluviin, puolisoonsa ja jälkeläisiinsä ja siksi toinen osa on lähteen laajin. Kirja antaa vaikutelman siitä, että kuninkaalla olisi ollut suhteessa parlamenttiinsa paljonkin valtaa, vaikka todellisuudessa Jaakon tuli tyytyä tulemaan toimeen yhdessä parlamenttinsa kanssa. Kuningas toimi yhdessä parlamenttinsa kanssa, ei sen yläpuolella tai sitä vastaan. Mikäli Jaakon valta olisi ollut niin suvereenia, että parlamentti olisi toiminut täysin hänen alaisuudessaan, ei olisi varmasti syntynyt kirjaa siitä, miten tulla toimeen muiden toimijoiden kanssa harmoniassa. Jaakolla oli epäluottamuksellinen suhde parlamenttiinsa, mikä korosti hänen tarvettaan kirjoituksissaan tuoda esille valtansa ehdottomuutta ja toisaalta selittyi ainakin osittain aikaisemman elämän kokemuksilla.

Tulehtuneet välit Kirkin ja Jaakon välillä näkyvät sanavalinnoissa, joilla Jaakko kuvaa Skotlannin presbyteeristä kirkkoa ja sen papistoa. Hän kielsi lukijaansa luottamasta liikaa papiston tulkintaan Raamatusta ja luottamaan omaan ymmärrykseen Kirjoituksista. Kirkin vastareaktion tähän kritiikkiin todetaan olevan tutkimuksen arvoinen aihe, johon tässä tutkimuksessa ei pyritä eikä pystytä vastaamaan.

Jaakko aloittaa toisen osan tekemällä eron hyvän kuninkaan ja tyrannin välillä.⁹¹ Hyvä kuningas on kuin hyvä isä, joka seuraa kutsumustaan, luo hyviä lakeja, pitää huolta kansansa hyvinvoinnista ja kantaa heidän asioitansa sydämellään, kun taas tyranni toimii omien itsekkäiden motiivien ajamana.⁹² Monissa Jaakon teoksissa käytetään isään viittavia sanoja korostamaan isän velvollisuutta patriarkalisessa yhteiskunnassa pitää huolta perheestään. Lopulta teot määrittävät sen, onko kuningas ollut hyvä vai tyranni, ja tämä määrittää kuninkaan kohtalon:

For A good King (after a happie and famous Reigne) dieth in peace, lamented by his Subjects, and admired by his neighbours; and leaving a reverent renowne behinde him in earth, obtaineth the crowne of eternal felicitie in heaven.⁹³

Uskon, rukouksen ja hartaan raamatunlukemisen lisäksi myös teot muita kohtaan ja kansan osoittama suosio määrittelevät kuninkuuden joko tyranniudeksi tai hyväksi kuninkuudeksi. Hyvä kuningas voi levollisin mielin vastaanottaessaan taivaallisen kruununsa, luovuttaa maallisen kruununsa seuraajalleen, jonka toivoo liittyvän hyvien kuninkaiden

---

⁹¹ Basilikon Doron, 18.

⁹² Basilikon Doron, 19.

⁹³ Basilikon Doron, 19.

jatkumoon eli niin kutsuttuun Ruhtinaiden peili -traditioon. Tyranni taas elää onnettoman elämän, ja kuoltuaan muut hallitsijat vain hymyilevät hänelle ikään kuin nenänvarsiaan pitkin.⁹⁴ Tyranni saa palkkansa toispuoleisessa.

Seuraavaksi Jaakko puhuu parlamentista ja sen asemasta:

For as a Parliament is the honourablest and highest judgement in the land (as being the Kings heade Courte) if it be well used, which is by making of good lawes in it; -- And therefore hold no Parliaments but for necessity of the new lawes and well put in execution, are best in a well ruled Common-weale.⁹⁵

Parlamentin tarkoituksena on säätää lakeja ja toimia kuninkaan tahdon alaisena insituutiona. Parlamentti toimii parhaiten, mikäli sen toiminta on tarkoituksenmukaista. Parlamentti itsessään ei ole arvokas vallan elementti, vaan sen tehtävänä on pikemminkin hallinnollisesti tukea kuninkaan hallitsijuutta, sillä hyvän kuninkaan vastuulla viime kädessä on myös lainsäädäntö, kuten Jaakko kirjansa ensimmäisessä osassa kirjoitti.

Todellisuudessa parlamentarismi määrittä kuninkaan toimijuutta, joten tämä kohta on hyvä esimerkki siitä, miten ihanne ja käytäntö eivät aina vastanneet toisiaan. Siitä huolimatta Jaakko kirjoitti, että parlamentti on korkein maallinen valtaapitävä taho, vaikka se Jaakon mielestä olisi kuninkaan jumalallisen vallan alainen toimija. Parlamentin toimien perimmäinen tarkoitus hyvää lainsäädäntöä toteuttaessaan on kansalaisten hyvinvointi, joka on myös kuninkaan vastuulla. Parlamentin tulee siis hyvän kuninkaan arvojen mukaisesti hoitaa kuninkaan velvollisuutta kansaansa kohtaan käytännön tasolla. Parlamenttia tulee samalla valvoa tekemästä virheitä, ja Jaakko kehottaa seuraajaansa olemaan valppaana parlamenttinsa toimien suhteen ja tarpeen tullen rankaisemaan tätä kohtuullisin keinoin.⁹⁶ Kuninkaan tulee toimia lakiin liittyvissä ongelmatilanteissa oikeudenmukaisesti oikeutta etsien, sillä merkittävä osa kansasta janoaa viime kädessä juuri oikeutta. Oikeudenmukainen toiminta on kuninkaan vastuulla, sillä kuningas joutuu vastaamaan kaikista virheellisesti annetuista tuomioistaan Jumalan edessä. Intentiolla toimien taustalla on tärkeämpi arvo Jumalan silmissä, joten pientä inhimillisyyttä suvaitaan kuninkaan toimissa olettamatta, että kaikki päätökset aina miellyttäisivät kaikkia osapuolia niin uskonnollisesti sirpaloituneessa valtakunnassa.⁹⁷ Kun kansa on ymmärtänyt kuninkaan toimivan oikeudenmukaisesti totuuden palosta käsin, voi kuningas alkaa oikeuden lisäksi käyttämään myös armoa päätöksissään ja tuomioissaan. On kuitenkin rikoksia, kuten inesti, sodomia, noituus ja tarkoituksellinen murha, joita ei tule armahtaa.⁹⁸ Mitä tulee vanhempiin, esi-isiin ja muihin kuninkaallisiin,

---

⁹⁴ Basilikon Doron, 20.

⁹⁵ Basilikon Doron, 21.

⁹⁶ Basilikon Doron, 21.

⁹⁷ Basilikon Doron, 22.

⁹⁸ Basilikon Doron, 22-23.

tulee kuninkaan puhutella heitä kunnioittavasti. Jaakko nostaa esille kymmenestä käskystä neljännen: kunnioita isääsi ja äitiäsi. Vaikka lainsäädännöllisesti vanhempien epäkunnioittamisesta ei suoranaisesti ole rangaistuksia, pitää Jaakko tämän käskyn noudattamista ehdottoman tärkeänä.⁹⁹

Seuraavaksi Jaakko siirtyy politiikkaan aloittamalla syrjinnästä ja sortamisesta. Sortaminen oli 1600-luvulla yleinen vallankäytön muoto, jota Jaakko ei itse katsonut hyvällä. Hän kehotti välttämään sortamasta ketään ihmisryhmää suosiakseen toisen ryhmän etuja; edelleen, hyvä kuningas, joka on kuin hyvä isä, tulisi toimia ennen kaikkea oikeudenmukaisesti, ketään suosimatta tai syrjimättä.¹⁰⁰

Mitä tulee syrjintään, Jaakko nostaa esille poliittisen tilanteen Skotlannin ylämaista (*Hie-lands*) ja Skotlannin uskonnollisuuden reformaatiosta. Hän jaottelee Skotlannin ylämaan asukkaat kahteen ryhmään. Ensimmäistä ryhmää hän nimittää barbaareiksi, jotka asuttavat lähinnä manteretta ja toista täysin barbaareiksi, jotka asuttavat ylämaan saaristoa.¹⁰¹ Ongelma ensimmäisen ryhmän kohdalla ovat klaaninjohtajat, joilla oli ylämaan manneralueella merkittävä valta-asema. Heidän kohdallaan olisi tärkeä tehdä selväksi, että myös klaaninjohtajien tulee noudattaa Englannissa määrättyjä lakeja. Haluttomuus noudattaa Englannissa määrättyjä lakeja näyttäytyi Jaakolle kuninkaan vallan epäsuorana vastustuksena, ja siksi juuri klaaninjohtajat pitäisi saattaa syytteenalaisiksi lakien rikkomisesta tarvittaessa. Toisen ryhmän suurin ongelma on heidän sivistymättömyytensä, jolla Jaakko viittaa kalvinistisen sivistyksen poissaoloon. Tämä ongelma olisi selätettävissä sillä, että saarille perustaisi siirtokuntia, toisin sanoen kalvinistisia kirkkoja ja kouluja, joiden avulla saaristossa asuvat kansalaiset saataisiin sivistettyä hiljalleen yhtenäisen kirkon piiriin.¹⁰² Nämä poliittiset toimet Skotlannin alueella johtaisivat toivottuun muutokseen, jonka lopputuloksena on Skotlannin kirkon reformaatio.¹⁰³

Seuraava politiikkaan liittyvä huolenaihe on demokratian kannattajat. Jaakko on monarkian kannattaja henkeen ja vereen ja väittää, ettei demokratia voi päihittää monarkiaa hallintomuotona.¹⁰⁴ Jaakko näkee demokratian uhkana kuninkaan vallalle, sillä demokratian kannattajat pitivät kuninkaallisia kirkon vapauden luonnollisina vihollisina.¹⁰⁵ Hallituksen, jonka tulisi olla sekä kirkollinen että kuninkaan vallan alainen taho, tulisi hoitaa sekä poliittiset päätökset, että vastata kansan sivistämisestä. Näin voidaan välttää hämmennys, joka

---

⁹⁹ Basilikon Doron , 24-25.

¹⁰⁰ Basilikon Doron, 26.

¹⁰¹ Basilikon Doron, 26.

¹⁰² Basilikon Doron, 27.

¹⁰³ Basilikon Doron, 29.

¹⁰⁴ Basilikon Doron, 32.

¹⁰⁵ Basilikon Doron, 29.

demokratiasta seuraa. Demokratiasta ja yhdenvertaisesta päätöksenteosta Jaakko kirjoittaa, että ”yhdenvertaisuus on samalla sekä hämmennyksen äiti että yhtenäisyyden vihollinen, ja yhtenäisyys on järjestyksen äiti”.¹⁰⁶ Yhtenäinen kansa on siis viisainta johtaa monarkialla, jota johtaa kristillinen kuningas kristillisten arvojen mukaisesti. Jotta kuningasta kutsuttaisiin rakastavaksi ja hoitavaksi isäksi, tulee hänen pitää huolta kirkkonsa puhtaudesta, rauhasta ja opettamisesta. Hän kiteyttää neuvonsa seuraavanlaisesti:

Cherish no man more then a good pastor, hate no man more than a proud puritan.

Jaakko kehottaa seuraajaansa rakastamaan hyvää pastoria ja vihaamaan ylpeää puritaania. Puritaanilla Jaakko viittaa kristittyihin, jotka haluavat vallan kirkossa keskittyvän ennemmin paikallisesti kuin keskusjohtoisesti, ja jotka myös kannattavat maallista demokratiaa. Demokratia on vastusta niin sanotulle monarkialle ja sitä myötä isänvallalle. Hyvän kuninkaan tavoite on olla koko kansalleen rakastava ja ravitseva isä, jonka tehtävä on johtaa kirkkoaan eli seurakuntaansa puhtauteen, sivistykseen ja rauhaan¹⁰⁷. Siksi kuninkaanvallan vastustajat, kuten puritaanit, katolilaiset ja aatelisto olivat Jaakon mielestä ryhmä, jota tulisi kaitsea paremmin. Aatelisto oli myös monarkian kannalta haastava yhtälö, sillä aatelisilla oli paljon valtaa alaisiinsa. Ongelma siinä on se, että kuninkaan on vaikea kontrolloida ja valvoa sitä, miten aateliset kohtelevat alaisiaan, ja mikäli he kohtelivat alaisiaan huonosti, oli lainopillisesti vaikea saattaa aatelisto edesvastuuseen ”huonosta isänroolista”.¹⁰⁸

Kaksi sosioekonomista luokkaa, joita Jaakko seuraavaksi tarkastelee, ovat kauppiat ja käsityöläiset. Näiden ryhmien kohdalla Jaakon ajattelu ilmentää yllättäen sosialistisia piirteitä; kaupankävijät ovat Jaakon mielestä riistäjiä, jotka pyrkivät vain rikastumaan muiden kustannuksella, kun taas käsityöläisten kohdalla olisi tärkeää varmistaa, että heille maksetaan työstään asiaankuuluva palkka. Käsityöläisten merkitys oli merkittävä sekä taloudellisesti, infrastruktuurisesti että kulttuurisesti, ja siksi tämän luokan palkkauksen tulisi olla oikeudenmukainen, jotta käsityöläisyys ammattina voisi kannattaa myös tulevaisuudessa. Rahan painamisesta Jaakko sanoo, että raha tulisi teettää oikeasta kullasta ja hopeasta, jotta ihmisten vaurauden lisääntyminen voidaan oikeasti turvata, eikä taloudellinen vaurastuminen olisi niin altis inflaatiolle.¹⁰⁹

Kuningas Jaakolle tärkeää oli välittää aidosti kansalaisistaan ja pitää heidän puoliaan. Kansalaisten huolet ja valitukset tulee myös ottaa vakavasti huomioon päätöksiä tehdessä. Jotta kansalaisten huolet oikeasti välittyvät kuninkaalle asti, olisi kuninkaan hyvä itse käydä

---

¹⁰⁶ Basilikon Doron, 31.

¹⁰⁷ Basilikon Doron, 32.

¹⁰⁸ Basilikon Doron, 34.

valtakuntansa eri alueilla säännöllisin väliajoin.¹¹⁰ Ei siis riitä, että kuningas kuuntelee neuvonantajia, jotka välittävät viestejä kansalaisilta. Viestienvälittäjät voivat värittää tietoa niin, ettei se enää vastaa alkuperäistä valitusta tai huolta. Lisäksi vuodet Skotlannissa olivat opettaneet, ettei esimerkiksi papiston tai aatelisten sanoihin usein ollut luottamista.

Jotta kansalaisten kanssa voisi tulla hyvin toimeen heitä kuulemalla, olisi hyvä ymmärtää miten eritajuista huumoria valtakunnan eri alueilla harjoitetaan kommunikaation parantamiseksi. Näin myös kansan syvistä riveistä on mahdollista saada suoraa tietoa niistä ongelmista, joihin kansalaiset kaipaavat ratkaisuja kuninkaaltaan. Huumori on loistava keino esittää kiperiäkin ongelmia. Merkittävää on se, että Jaakko kokee tärkeäksi itse kuulla alamaisiaan suoraan ja rakentaa välejä heidän kanssaan luottamukselliseen suuntaan.

Ratkaisuja erilaisiin ongelmatilanteisiin, kuten rangaistuksia sääätessä on hyvä ottaa huomioon, ettei rangaistusten tulisi pelkästään kohdistua kansalaisiin, vaan rangaistuslainsäädännössä olisi hyvä huomioida myös se, miten kansalaisia voidaan suojella ”ulkomaisten prinssien” aiheuttamilta ahdingoilta.¹¹¹ Vieraista tai ulkomaisista prinseistä ja kruununhaltijoista olisi hyvä muistaa heille annetut lupaukset, joista on tärkeä pitää kiinni. Heille tulisi olla mahdollisimman kiltti ja kunnioittava, sillä omaa säätyä kohtaan koskeva sopimustenrikkominen ja epäkunnioitus ovat myös Jaakon sanojen mukaan ”rikos itseä vastaan”.¹¹² Eurooppalaiset hallitsijat ja kruununperilliset eivät edustaneet Jaakolle uhkaa. Uhkina nähtiin pikemminkin aatteet, jotka voivat horjuttaa kuninkaanvallan asemaa, yleistä yhteiskuntarauhaa tai teististä maailmankatsomusta, johon kuninkaanvalta oli Jaakon ajattelussa tiukasti sidottu. Ilman Jumalaa kuninkaanvalta ei voi olla jumalallisesti tai teologisesti oikeutettua. Muissa teoksissaan Jaakko peräti pyrkii yhdistämään eurooppalaiset kuninkaalliset paavin ylivaltaa vastaan.¹¹³ Paavin vastustaminen oli yksi Jaakon tuotannossa esiintyneistä keskeisistä teemoista.

On kuninkaan edun mukaista, että kuningas palvelee kansaansa ja on olemassa heitä varten. Hyvä kuningas on kansansa silmissä rakastava ja rakastettu kuningas. Mikäli kansa kokee kuninkaansa hyvänä, ei kuninkaan tarvitse pelätä jatkuvia vallankaappausyrityksiä ja kapinoita. Vaikkei Jaakko kokenut tarvitsevansa kansaa kuninkuutensa vahvistamiseksi tai kokenut joutuvansa heitä miellyttämään asemansa turvaamiseksi, niin hänen vilpittömän välittämisen ja huolenpitonsa kansaa kohtaan on selkeästi havaittavissa hänen tarkoituksiperistään. Isällä on velvollisuus pitää huolta jälkikasvustaan.

---

¹⁰⁹ Basilikon Doron, 38.

¹¹⁰ Basilikon Doron, 40.

¹¹¹ Basilikon Doron, 41.

¹¹² Basilikon Doron, 42.

¹¹³ Fabrin 2010, 98.

Vielä kuningasta kehoitetaan hillitä paikallisten mahtimiesten kansaan kohdistamia sortotoimia. Toisin sanoen, kuninkaan tulisi puolustaa riitatilanteessa sitä, jota sorretaan.¹¹⁴

---

¹¹⁴ Fabrin 2010, 98.

3.3 A Kings Duty in Indifferent Situations – mikä on kuninkaan rooli suhteessa kansaansa?

Kolmas kirja vaikuttaa päällisin puolin hyvin erilaiselta kuin kaksi edeltävää kirjaa käytännöllisen lähestymistapansa vuoksi. Se sisältää hyvin yksityiskohtaisia ohjeita muun muassa siitä, millaisia elintapoja kuninkaan olisi hyvä ylläpitää, jotta hän voisi hyvin ja eläisi terveenä pitkään. Kolmas kirja keskittyy kuninkaan omaan suhteeseen omaan kehoonsa ja itseensä, siinä missä ensimmäinen käsitteli kuninkaan suhdetta Jumalaan ja toinen kuninkaan muita ihmissuhteita.

Tämänkin kirjan kohdalla voi todeta, että kirja on tarkoitettu ennen kaikkea hyvän kuninkaan ihanteen tarjoamiseksi, sillä Jaakko ei itse ainakaan enää myöhemmällä iällään noudattanut omia ohjeitaan mm. juomattomuudesta. Kirjassa Jaakko ilmaisee, että varsinkin iän myötä on huono asia nauttia paljon alkoholia, vaikka sortui itse nauttimaan enenevässä määrin alkoholia etenkin Englannin vuosinaan. House of Commonsia, jossa parlamentti toimi, kutsuttiin Jaakon viimeisinä vuosina yläluokan rietastelun keskuksiksi, joka kieltämättä vaikutti kansan kuvaan Jaakon pieteetistä.¹¹⁵ Ylipäätään Jaakon aikana saavutettua rauhaa arvostettiin vasta hänen jälkeensä, kun hänen poikansa ja seuraajansa oli saanut valtakunnan syöstyä uskonnollisten sotien kaaokseen.

Kolmas kirja ei ole enää keskeinen tutkimuskysymyksen kannalta, mutta on ymmärrettävää, että kuningas antaa pojalleen myös arkisia ohjeita sille, miten toimia esimerkiksi nimenomaan hyvänä kuninkaana ja kansan esimerkkinä. Kuninkaanvallan jumalallinen oikeutus tulee hyvin ilmi jo aiemmista kirjoista, mutta pyhän hengen temppelin (oman kehon) hoitaminen on kuninkaanvelvollisuuksien kannalta jo arkijärjen kannalta perusteltua.

Kolmannen kirjan relevanttiutta voisi perustella sillä, miten Jaakko itse mielsi itsensä isäksi kansalleen jonka tulisi johtaa kansaansa esimerkillään. Kuningas, joka ei noudata omia ihanteitaan tai määräyksiään ei ole vakuuttava esimerkki kansansa silmissä. Moni muu pyrki kuninkaana olemaan kunnioitettava tai pelätty, mutta Jaakko pyrki välttämään väkivallan käyttöä kaikessa toiminnassaan. Hän halusi uskoa esimerkin olevan kuninkaan ja kansan välisen suhteen kannalta parempi keino hallita.

Kansansivistystyötä Jaakko teki myös julkaisemalla teoksen *A Counterblast to Tobacco*, jossa kritisoi vastikään Eurooppaan saapunutta uutta villitystä, tupakointia. Hänen mielestään se pilasi keuhkot, haisi kamalalta ja oli Jumalan tahdon vastaista. Jaakon aikaan ei vielä ollut

---

¹¹⁵ Durston 1993, 16.

tutkittua tietoa tupakoinnin haitoista, mutta esimerkiksi johtaminen käytännön kysymyksissä oli Jaakosta vakuuttava tapa johtaa kansaansa.

Aiempi tutkimus poliittisessa historiassa on osoittanut *Basilikon Doronin* perusteella, että Jaakko ajatteli valtansa tulevan Jumalalta. Kuninkaanvallan teologiaa tutkivalle teologille ei riitä todeta vastaukseksi Jumala. Raamatussa on kertomuksia lukuisista kuninkaista, jotka ovat johtaneet Jumalan kansaa, eikä se ole tehnyt vielä hallitsijasta itsessään hyvää tai pahaa. Muu kuin teologinen tutkimus on vähätellyt ja ohittanut teologian merkitystä yhteiskunnallisen hallitsijan, Skotlannin ja Englannin kuninkaan ajatteluun ja siksi epäonnistunut tulkitsemaan Jaakon ajattelua tyydyttävällä tavalla.

Toisaalta hyvä kuninkuus ei näytä olevan mahdollista, ellei kuningas muista valtansa olevan Jumalalta saatu lahja.¹¹⁶

---

¹¹⁶ Nimi Basilikon Doron tarkoittaa suomeksi kuninkaan lahjaa.

4 Mitä on kuninkaanvallan teologia?

Kuten aiemmin todettu, kuninkaanvallan jumalallinen oikeutus tulee suoraan Jumalalta.

Teologialle ei riitä tutkimustulokseksi, että valta on Jumalalta. Se on teologisen tutkimuksen lähtökohta. Mikäli usko, toivo ja rakkaus ovat Jumalan lahjoja, niin on myös kuninkuus Jumalalta saatu lahja, eikä näiden ontologiseksi selitykseksi riitä pelkästään sana Jumala. Seuraavaksi selvitetään, miten kirjoituksissa käsitellään kuninkuutta. Jaakon omaa metodologia käytetään selvittääkseen hänen teologinen ajattelunsa.

Moni aiempi tutkija on ohittanut Jaakon ajattelun uskonnollisuuden, ymmärtämättä sen merkitystä kaiken ajattelun kehittymiselle ja muotoutumiselle ja lopulta kannattamiselle. Toisaalta sekulaari tutkimus, joka pystyy osoittamaan uskon Jumalaan vaikuttavan keskeisesti Jaakon ajatteluun on hyvä lähtökohta teologiselle tutkimukselle. Tätä tutkimusta tehdessä on ollut ilo huomata, miten tärkeää teologinen tutkimus on edelleen, ja kuinka paljon siinä riittäisi tutkittavaa.

Kuningas on ensisijaisesti Jumalan eikä kansan valitsema, Jaakon tapauksessa syntymässä peritty asema, joka tuli teologisesti argumentoida. Keskiajalla oli tyypillistä kenelle tahansa ajatella, että valta on aina Jumalalta saatua. Jaakko ajatteli, että koska Jumala itse on antanut hänelle hänen kuninkuutensa, niin ihmisillä ei ole oikeutta viedä sitä. Edes onnistunut kapina ei ole merkki siitä, että Jumala olisi esivaltaa vastaan¹¹⁷.

Vallan suvereniteetin perusta on perheessä ja isän vallassa. Kuninkaan vertaaminen isään oli yleinen käytäntö¹¹⁸. Koska kuningas on kansalleen kuin isä perheelleen, on kuningas myös suuressa vastuussa kansastaan. Jaakon ajattelussa kuningas on vastuussa samalla kansansa turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Jaakko piti monarkiaa hyvänä hallintomuotona, koska se muistuttaa perhettä ja on ehdottomasti parempi valtiomuoto kuin hallinnoton anarkia.

Myöhäiskeskiajalla oli paljon levottomuuksia, jotka nostivat esille kysymyksen hallinnon vastustamisen oikeudesta. Jaakko eli reformaation jälkeisessä ristipaineessa, jossa kuninkaanvaltaa ja sen tarpeellisuutta tuli perustella sekä paavin, presbyterisen kirkon että kansan suuntaan. Hänen mukaansa kuitenkin vain Jumala voi rangaista asettamaansa kuningasta, joka maan päällä edusti Jumalan valtaa. Myös huono kuningas on voinut olla "Jumalan raivon väline" eli Jumalan asettama kuningas. Tällöin kansa oli itse omilla toimillaan vetänyt ylleen huonon kuninkaan kirouksen.¹¹⁹ Alamaisten taholta kuninkaanvalta

---

¹¹⁷ Fabrin 2012, 172.

¹¹⁸ Fabrin 2012, 170.

¹¹⁹ Fabrin 2012, 173.

oli siis täten loukkaamaton. Ainoa laillinen keino vastustaa kuninkaan valtaa Jaakon mukaan olivat kärsivällisyys ja rukous. Tyrannin sattuessa kohdalle alamaisten on vain luotettava siihen, että tyranni saa rangaistuksensa Jumalalta tuonpuoleisessa.¹²⁰

Hallitsijan valta on täysin suvereenia vain, jos se ei ole kansan syrjäytettävissä. Vain Jumala oli suvereenin vallan yläpuolella. Jaakon opettaja Buchanan uskoi kansan suvereniteettiin eli siihen, että kansalla tulisi olla oikeus syrjäyttää huono hallitsija, mutta kuninkaaksi syntyneet kuninkaat kokivat asian toisin, ja Jumalan ehdottomalla oikeutuksella Jaakko perusteli näkemyksensä. Jumala oli teoistaan vastuussa ainoastaan kuninkaalle. Edes paavi ei voinut olla kuninkaanvallan yläpuolella, sillä silloin kuninkaanvalta ei olisi ollut täysin suvereenia. Tutkijat ovat todenneet, että Jaakko käytti Jumalaa oman toiminnan ja ajattelun tukena,¹²¹ joka kiteyttää Jaakon jumalasuhteen hyvin.

Kysymys vallan alkuperästä ei ollut Jaakolle tai aikalaisilleenkaan epäselvää. *Basilikon Doronin* keskeinen tarkoitus on varoittaa tyranniksi muuttumisesta, eli sen keskeinen ajatus on kehottaa hyvään kuninkuuteen ja varoittaa tyranniksi tulemisesta. Saulkaan ei alun perin tähdännyt tyranniksi, vaikka hänet jälkikäteen voidaan sellaiseksi arvioida.

Jaakon kuninkaanvallan teologiaa tarkastellessa on hyvä tiedostaa, että Jaakon suvereeniksi määrittelemänsä valta oli aina parlamentin rajaamaa. 1500-luvulle tultaessa Englannin parlamentista oli tullut kiistaton lakeja säätelevä elin. Kehitys muuttui 1600-luvun aikana, mutta Jaakon aikana parlamentti oli maallinen toimija, jonka kanssa oli tehtävä yhteistyötä. Hän ei ollut parlamentin yläpuolella vaan toimi sen kanssa, vaikka epäluottamusta ja skismaa esiintyi: sen lisäksi hän teki itse suvereenisti esimerkiksi juuri kirkkoa koskevia päätöksiä, mutta kuten jo suvereenijulistus vuonna 1584, parlamentin tuli silti hyväksyä hänen päätöksensä. Se, että kuningas on Jumalasta seuraava, ei tarkoittanut lupaa tehdä mielivaltaisia päätöksiä neuvottelematta niistä kenenkään muun toimijan kanssa, vaan ennen kaikkea sitä, että vain Jumala voi pistää kuninkaan tilille toimistaan. Eniten Jaakko käytti valtaa kirjoittamalla ja julkaisemalla kirjoituksiaan. Kynä oli hänen tärkein työkalunsa läpi koko uransa. Siten hän toi esille ajatuksiaan yleisesti sekä vaikutti politiikassa.

Jaakon kuninkaanvallan teologiassa keskeistä on sen oikeutus ja perustelu, josta oikeutus tulee Jumalalta ja tarpeellisuus siitä, että yhteiskuntaa on tarpeellista hallita. Mieluiten mahdollisimman hyvin, ja mieluiten ilman paavin ylivaltaa. Despotismia tuli ehdottomasti välttää, sen uhkaan oltiin herätty Euroopassa. Despootti oli täysin mielivaltainen itsevaltiainen, jota kukaan ei kannattanut tai halunnut maansa johtoon.

---

¹²⁰ Fabrin 2012, 173.

¹²¹ Fabrin 2010, 120.

Tärkeä osa keskustelua on monarkian kriisi, johon kuninkaanvallan teologia syntyi. Se vastaa pitkälti niihin ajallisiin haasteisiin ja tarpeisiin, joita myöhäiskeskiajalla esiintyi. Jaakko toi esille paljon sellaisia kuninkuuteen liittyviä käsityksiä, jotka olivat olleet monarkiksi syntyneille hyvin luonnollisia, mutta suurelle yleisölle vieraita.

Paul Monod, on todennut, että poikkeavinta Jaakon ajattelussa suhteessa muihin aikakautensa protestanttisiin monarkkeihin oli hänen kieltäytymisensä pyhän soturin roolista.¹²² Kuten jo aiemmin mainittu, Jaakko on tunnettu väkivallan välttelyn politiikastaan. Juuri se leimasi hänet pitkään historiankirjoituksessa huonoksi ja saamattomaksi kuninkaaksi, vaikka revisionistisen tutkimuksen myötä käsitys on muuttumassa.

Kevin Sharpe on todennut, että Jaakon ajattelun tulkitseminen pelkästään poliittisin keinoin lähestyy helposti anakronismia¹²³ ja siksi hänen ajatuksiaan on tärkeää tulkita teologisesti, jotta niitä voitaisiin tarkastella mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Jaakko tunsi Raamatun niin hyvin, että pystyi sillä sujuvasti perustelemaan kantansa paavinvallasta aina käytännöllisen uskonelämän harjoitusten tarpeellisuuteen ja elämäntapoihin. Kuninkaanvallan teologia oli lopputulos siitä, kuinka Jaakko hahmotti maailman ja käytti Jumalaa oman kuninkuutensa tukena ja turvana.¹²⁴ Jaakon ajattelu ei juuri muuttunut hänen elämänsä aikana vaan hänen ajattelunsa on hyvin johdonmukaista läpi hänen tuotantonsa, vaikkakin yleensä Jumalan tahtoa on helpompi ihmisen tulkita postuumisti. Ruutisalaliitto on tästä hyvä esimerkki: vasta salaliiton paljastuttua Jaakko varsinaisesti ajatteli Jumalan pelastaneen hänet tuhoisalta lopulta. Vuodesta 1605 (Ruutisalaliiton jälkeen) ilmestyneissä teksteissä mainitaan Jumalan suojelleen Jaakkoa viitaten Ruutisalaliittoon, vaikkei hänen ajattelunsa siitä juuri eronnut aiemminkaan.¹²⁵

---

¹²² Fabrin 2010, 66.

¹²³ Sharpe 1994, 7.

¹²⁴ Fabrin 2010, 120.

¹²⁵ Fabrin 2010, 116.

4.1 Mitä Raamatussa sanotaan kuninkaanvallasta ja sen perusteista?

Kuninkaanvallan alkuperä on olennainen kysymys sen kannalta, miksi kuninkaanvaltaa ylipäätään tarvitaan. Kaikki kuninkuudesta ja sen sopimuksen perustasta löytyy Raamatusta, alkaen Ensimmäisestä Samuelin kirjasta, kuten jo työn alussa mainittiin. Ensimmäisen Samuelin kirjan kahdeksannessa luvussa¹²⁶ kuvataan teologinen peruste kuninkaanvallalle ja sen sopimuksellisuudelle kansan ja hallitsijan välillä. Se nousee Israelin kansan pyynnöstä pyytää Samuelilta kuningas jakamaan oikeutta kansalle.

Kansa vaatii kuningasta, ja Jumala käskää Samuelia varoittamaan kansaansa kuninkaan valitsemisen seurauksista ja vaaroista: kuningas kerää kansaltaan heidän työstään ja karjastaan kymmenykset ja vaatii kansalaisiaan työntekijöikseen ja sotilaikseen. Ja mikäli kuningas toimii vasten kansan tahtoa ja se kääntyy Jumalan puoleen, niin Jumala ei vastaa enää kansan valitukseen. Tästä huolimatta kansa haluaa itselleen kuninkaan, ja niin Samuel voitelee Israelin kuninkaaksi Saulin. Tämän sopimuksen nähdään toimivan kansan ja hallitsijan välisenä sopimuksena, jonka vuoksi kansan ei tule vastustella kuninkaansa. Jumala on kuninkaan valinnut, ja on siksi vain Jumalan tuomittavissa.

Jumala on Tuomari, jonka vuoksi kansa ei Jaakon mukaan vapautunut uskollisuudenlupauksesta edes sopimuksen rikkoneelle tyrannille.¹²⁷ Jumala katsoisi tuomiten kapinoitsijoiden tekoja.¹²⁸ Ainoastaan rukous ja kärsivällisyys olivat sallittuja tapoja vastustaa kuningasta.

Raamatusta kuvataan kuninkuutta paljon sekä Uudessa että Vanhassa Testamentissa. Raamattu tarjoaa kuninkaanvallan teologialle valtavan määrän materiaalia. Vanhan Testamentin kuninkaanvallan teologia ja historia löytyy Samuelin kirjoissa, Aikakirjoissa ja Kuninkaiden kirjoissa. Uudessa Testamentissa kuninkuus kietoutuu Jeesuksen ympärille. Kuninkuudesta käydyssä keskustelussa muun muassa kardinaali Bellarmine kritisoi Jaakon näkemyksiä, tarkoituksenaan puolustaa paavinvaltaa. Israelilaisten ensimmäisestä kuninkaasta Saulista alkoi noin 400 vuoden mittainen kuninkaiden historia, johon mahtuu monenlaisia kuninkaita ja kohtaloita. Raamattu siis käsittelee hyvin paljon kuninkuutta hyvin pitkällä aikavälillä ja monessa sukupolvessa. Kuten Jaakko, myös Raamatun kuninkaista kertova kirjallisuus jakaa kuninkaat kahteen ryhmään: niihin, jotka tekevät Jumalan silmissä oikein ja niihin, jotka tekevät Jumalan silmissä väärin. Kumpiakin löytyy. Toinen Aikakirja päättyy

---

¹²⁶ 1. Sam 8:10-22.

¹²⁷ Fabrin 2012, 169.

¹²⁸ Fabrin 2012, 173.

siihen, että huonoja kuninkaita eli heitä, jotka eivät toimineet Jumalan mielen mukaan oli lopulta niin paljon, että koko Israelin kansa vietiin Babyloniaan pakkosiirtolaisuuteen.¹²⁹ Daavidin¹³⁰ ja Salomon¹³¹ synty ottaa useita vaimoja vieraista kansoista korjataan¹³², kun Esra¹³³ alkaa opettaa pakkosiirtolaisuuteen joutuneelle Jumalan tahdon unohtaneille israelilaisille Jumalan lait ja tahdon. Syntyi nomistinen suuntaus, jossa Jumalaa alettiin lähestymään taas Jumalan antamia lakeja noudattamalla. Kuningashuoneen historia päättyy kirjuri Esraan. Israelilaiset joutuvat taas tyytymään profeettoihin kuninkaiden sijasta.

Uudessa Testamentissa kuninkuus on jotain uudenlaista: ei paikalliseen hallintoon tai maantieteelliseen alueeseen, ei materiaan, saavutuksiin eikä kansalaisuuteen sidottua. Jeesus rauhan kuninkaana onkin kuningas, joka ei uhraa kansaansa vaan uhraa itsensä pelastaakseen kansansa. Jeesus vie Salomon edustaman rauhan ruhtinuuden vielä pidemmälle estääkseen kansansa joutumisen kadotukseen. Sekä Salomo¹³⁴ että Jeesus¹³⁵ ratsastivat aasilla. He kumpikin edustavat Daavidin kuninkuutta.

Jaakko halusi itse mieltää kuuluvansa tähän kuninkaiden jatkumoon, ja kehotti myös seuraajaansa jatkamaan sillä tiellä, jossa kuningas toimii niin, mikä on oikein Jumalan silmissä. Huomattakoon, että Jaakkoa itseään oli lapsesta asti kutsuttu Jumalan voidelluksi, kuten myös Daavidia¹³⁶ ja Jumala oli Daavidille luvannut, että olisi tämän pojalle Salomolle isä eikä koskaan hylkäisi tätä¹³⁷, ja Jaakon teologia vaikuttaa siltä, että näillä Jumalan lupauksilla oli suuri henkilökohtainen merkitys Jaakolle. Omaatuntoa ei tule suojella lepralta vain välttääkseen näyttämästä tyrannilta muiden silmissä vaan myös pysyäkseen kiinni Jumalan antamissa lupauksissa ja hänen huolenpidossaan. Siksi koko kuninkaanvallan teologian keskiössä on ajatus siitä, että kuningas on Jumalan edessä vastuussa sekä itsestään että koko kansastaan.

Kirkkohistorioitsijan on selkeää nähdä Jaakon oman elämän vaikutukset hänen harjoittamalleen ja valitsemalleen teologialle, vaikka varsinainen eksegeettinen analyysi Jaakon teologisista tulkinnoista täytyy rajata seuraavan tutkimuksen aiheeksi. Eksegeettistä analyysiä ei tässä tutkimuksessa tehdä muuten kuin toteamalla kategorisesti, että Raamatusta on mahdollista löytää tulkinta ja perusteet kuninkaanvallan teologialle, jossa Vanha ja Uusi

---

¹²⁹ 2. Aik. 36.

¹³⁰ 2. Sam. 11-12.

¹³¹ 1. Kun. 11:1.

¹³² Esra 9-10.

¹³³ Esra 7:10.

¹³⁴ 1. Kun. 1:32-39.

¹³⁵ Matt. 21:1-10.

¹³⁶ 1. Sam. 23:1.

¹³⁷ 2. Sam. 7:14-15.

Testamentti täydentävät toisiaan ja joka on mahdollista esittää kirjallisessa muodossa kuten tämän tutkimuksen lähteessä *Basilikon Doronissa* on esitetty.

4.2 Millainen on hyvä kuningas?

Jaakon mukaan hyvän kuninkaan tulee Jumalan edessä olla nöyrä ja muistaa vastaavansa omiensa syntiensä lisäksi myös kansansa synneistä. Hyvän kuninkaan tulee pyrkiä oikeudenmukaisuuteen, sillä kuningas oli asetettu jakamaan kansalleen oikeutta.¹³⁸ Jaakon neuvo siitä, että kansalaisiaan tulisi kuunnella ja kohdata itse, ei ollut hänen aikanaan vielä yleinen käytäntö. Tämäkin *Basilikon Doronissa* esitetty ajatus on perusteltavissa Raamatulla, kuten Jaakon muukin ajattelu.

Salomon eteen tulee kaksi naista, joista toisen lapsi on kuollut, ja Salomo antaa ratkaisevan ehdotuksen: laitetaan lapsi miekalla kahtia, ja annetaan kummallekin naiselle toinen puoli. Lapsen oikea äiti ei halua lapsensa kuolevan, joten suostuu antamaan lapsensa toiselle naiselle. Siten Salomo erotti lapsen oikean omistajan ja valehtelijan uhrista, ja näin lapsi palautettiin oikealle omistajalleen¹³⁹. Raamatussa tätä tekstiä kutsutaan Salomon tuomioksi, joka kertoo Salomon viisaudesta. Hyvä kuningas ei siis ole vain oikeudenmukainen ja vanhurskas, vaan myös viisas johtamaan kansaansa.

Salomon väitetään myös kirjoittaneen Raamatun kirjoista sekä Sananlaskut että Saarnaajan kirjan, jotka sisältävät paljon viisaita elämänohjeita, joten väite Salomon viisaudesta on ennen kaikkea raamatullinen. Kirkkohistorioitsijaa ei kiinnosta täten väitteen alkuperäisyys tai eksegeettinen totuudenmukaisuus vaan ennen kaikkea kunkin käsitteen ja kertomuksen vaikutushistoria historiallisten henkilöiden ajatteluun.

Koska Jaakko itse tukeutui Raamatun kertomuksiin ja kehotti myös poikaansa toimimaan niiden opetusten mukaisesti, on aiheellista avata Raamatun maailmaa tästä aiheesta, jotta lukijakin pääsee käsiksi siihen, mikä Jaakolle oli keskeistä.

Ensin Jumalan voideltu ja monista Saulin antamista koettelemuksista ja määräämistä taisteluista selvinnyt kuningas Daavid suunnittelee Jumalan temppelin rakennuttamista, kunnes Jumala ilmestyy Daavidille ja kieltää tätä rakentamasta Jumalan temppeliä sanoen: ‘Sinä et saa rakentaa minulle temppeliä, sillä olet sotinut paljon ja vuodattanut paljon verta’¹⁴⁰. Sitten Jumala kertoo Daavidille, että hänen poikansa Salomo saa rakentaa temppelin:

“Hän sanoi minulle näin: Poikasi Salomo rakentaa minulle temppelin ja sen esipihat. Hänet minä olen valinnut pojakseni, ja minä olen oleva hänelle isä. Minä vahvistan hänen kuninkuutensa ikiajoiksi, jos hän edelleenkin noudattaa käskyjäni ja säädöksiäni yhtä uskollisesti kuin nyt.”¹⁴¹

---

¹³⁸ 1. Sam. 8.

¹³⁹ 1. Kun. 3:16-27.

¹⁴⁰ 1. Aik. 28 😊-7.

¹⁴¹ 1. Aik. 28:6-7.

Kuningas Daavidin sanat pojalleen ovat aika lähellä sitä, mitä Jaakko kirjoitti *Basilikon Doronissa* pojalleen. Hän rohkaisee poikaansa kulkemaan Jumalan teitä ja noudattamaan hänen määräyksiään ja lakejaan, jotta Salomo voisi menestyä kaikkialla ja kaikessa mitä tekee. Daavid muistuttaa poikaansa:

‘Jos poikasi pysyvät oikealla tiellä ja ovat koko sydämeštään ja sielustaan vilpittömiä minua kohtaan, Israelin valtaistuimella on aina oleva sinun sukuusi kuuluva mies.’¹⁴²

Näinhän ei lopulta käynyt, sillä sekä Daavid että Salomo sortuivat ottamaan vanhoilla päivillään useita vaimoja, kuten useat heidän seuraajistaan ja siksi lopulta tarvittiin Jeesuksen ristintyö uuden liiton merkiksi ja Daavidin kuninkuuden palauttamiseksi, mutta se ei ole tämän tutkimuksen kannalta keskeistä.

Salomo toistaa isänsä sanat myöhemmin temppelin rakennuttamista aloittaessaan:

“Sinä tiedät, ettei isäni Daavid voinut rakentaa temppeliä Herralle, Jumalalleen, koska hän joutui sotimaan joka puolella, kunnes Herra saattoi viholliset hänen jalkojensa alle. Nyt Herra, minun Jumalani, on suonut minulle joka suunnalla rauhan. Vastustajia ei ole, mikään vaara ei uhkaa. Minä aion rakentaa Herralle, Jumalalleni, omistetun temppelin, sen josta Herra puhui isälleni Daavidille sanoen: ‘Sinun poikasi, jonka asetan jälkeesi valtaistuimelle, on rakentava minulle temppelin.’”¹⁴³

Kuningas Jaakko vertasi itseään Salomoon toistuvasti; olivathan molemmat kuninkaat rauhan kuninkaita ja kirjallisesti tuotteliaita. Mielessään Jaakko varmasti näki yhtäläisyyden hänen ja Salomon välillä pitäen Salomoa hyvänä esimerkkinä toiminnalleen, vaikka todellisuudessa johtaminen ja vallankäyttö olisikin ollut paljon monimutkaisempaa, kuin mitä yhden kuninkaan teologiaan mahtuu koherentisti.

Ruhtinaan peili -tradition nähdään alkavan vasta Salomonista, joka oli kuningas Daavidin poika, ja siksi kuninkuuden säilyminen suvussa on perintöä Jumalan tahdon noudattamisesta ja hyvän kuninkuuden periaatteiden noudattamisesta tämän ajattelun mukaisesti. Kuningas Jaakko kirjoitti teoksensa hyvästä kuninkuudesta pojalleen, jotta tämä voisi jatkaa kuningas Salomon hyvää kuninkuutta.

Sananlaskujen kirjoittajan Salomon sanoin:

Herran pelko on viisauden alku, Pyhän tunteminen on ymmärryksen perusta.¹⁴⁴

---

¹⁴² 1. Kun 2:3-4.

¹⁴³ 1. Kun. 5:17-19.

¹⁴⁴ Sananl. 9:10.

Hyvä kuningas on samalla hyvä kristitty, joka on isän roolissa kansalleen, vastuussa näiden turvallisuudesta ja hyvinvoinnista Jumalan edessä.

Jaakolle oli selvää, että Salomo on hyvä kuningas, joka edusti isänsä Daavidin kuninkuutta. Vaikka sekä Daavidia että Salomoa voidaan pitää niin sanotusti hyvinä kuninkaina, oli heidänkin kuninkuudessaan eroja: Salomo peri isältään kuninkuuden ja oli syntynyt kuninkaaksi niin kuin Jaakko. Daavid oli Jumalan valitsema kuningas, ei kuninkaaksi syntynyt. Samuel voiteli Daavidin kuninkaaksi, kun tämä oli vielä nuori. Suurimman osan elämästään Daavid eli vain Jumalalta saaman lupauksen varassa. Jumala oli luvannut tehdä Daavidista kuninkaan ja Daavid kantoi tätä salaisuuttaan niin kauan, että nousi valtaistuimelle. Daavid ei tullut tyhjästä tai omin voimin tai teoin kuninkaaksi, vaan Jumalan valinnasta, jonka realisoituminen vaati kärsivällisyyden lisäksi täydellistä uskoa Jumalan lupaukseen. Daavid uskoi lupauksen, jonka Jumala piti.

Rauhaa rakastavana Jaakko pyrki toiminnallaan jäljittelemään Salomon kuninkuutta, koska oli itsekin syntynyt kuninkaaksi. Jumala oli luvannut Daavidille, että tämän suvussa pysyisi Israelin kuninkuus ikuisesti, mikäli Daavid ja hänen lapsensa noudattavat Jumalan tahdon eivätkä luovu. Jumalan Daavidille antaman lupauksen vuoksi Salomosta tuli kuningas, jonka Jumala valitsi rakentamaan temppelin.

4.3 Millainen on tyranni?

Kuningas Jaakko on luokittelussaan selkeän kahtiajakoinen: on olemassa hyviä kuninkaita ja sitten on tyranneja. Huonon kuninkaan tyyppiesimerkkinä ensimmäisenä kerrotaan kuningas Saulin tarina. Saul on kuninkaiden antisankari ja Daavidin antagonistti, se, joka teki kaikkensa tuhotakseen 'Jumalan voidellun'.

George Buchanan oli siitä samaa mieltä Jaakon kanssa, että tyranni on kuningas, joka toimii itsekkäistä tarkoitusperistään ja pitää itseään lain yläpuolella. Myös kuningas Saul asettautuu lain yläpuolelle ja toimii mielivaltaisesti omien tarpeidensa saavuttamiseksi, välittämättä niinkään kansastaan kuin omasta kunniansaan. Siitä Jaakko ja George Buchanan ovat eri mieltä, että keneltä vallan mandaatti tulee. Jaakko oli sitä mieltä, että niin kuin Raamatussa Jumala valitsi kuninkaat, niin kuninkuus Skotlannissakin on ennen kaikkea Jumalalta saatua. Buchanan painotti kansan merkitystä vallan mandaatin antajana, ja että siksi tulisi kansa ottaa huomioon. Jaakko ajatteli, että juuri Jumalan antama oikeutus myös tarkoitti sitä, että kuningas on itsensä lisäksi velvollinen vastaamaan Jumalan edessä myös kansansa synneistä. Joka tapauksessa itsekkyyys valtaa käytettäessä on se, mikä voidaan lukea huonoksi kuninkuudeksi tai saulilaiseksi kuninkuudeksi. Ja Saulin kohtalo on myös kuninkuutensa mukainen.¹⁴⁵

Mitä maanpuolustukseen tulee, hän pitää kuningas Saulia varoittavana esimerkkinä huonosta kuninkaasta eli tyrannista, jolle käy lopulta huonosti, sillä hänen kuolemaansa päättyy samalla hänen sukunsa kuninkuus.¹⁴⁶ Kuningas Saulin kohtalo kuvataan Raamatussa kahdella eri tavalla, ensin Ensimmäisen Samuelin kirjan viimeisessä luvussa ja toisen kerran Toisen Samuelin kirjan ensimmäisessä luvussa. Kertomukset, jotka ovat eri lähteistä, eroavat hieman toisistaan, vaikka niiden opetus on hyvin samankaltainen. Kuningas Jaakko viittaa teoksessaan Ensimmäisen Samuelin kirjan viimeiseen lukuun. Tarina löytyy lähes sanasta sanaan samanlaisena myös Ensimmäisestä aikakirjasta, sen kymmenennestä luvusta. Tarinaa ennen kirjoituksissa mainitaan usein, kuinka kuningas Saul vainosi hyvin pitkään Daavidia, Jumalan varjelemaa sotilasta. Daavid kuitenkin selvisi kaikista Saulin hänelle antamista koettelemuksista, joiden tarkoituksena oli varmistaa Daavidin kaatuminen sotatantereella.

Tämä kertomus kertoo taistelusta israelilaisten ja filistealaisten välillä, ja kertomuksen alussa käy ilmi, kuinka israelilaiset pakenevat filistealaisten tieltä, jolloin filistealaiset saavuttivat Saulin ja tämän pojat Jonatanin, Abinadabin ja Malkisuan. Taistelu käy kiivaana

---

¹⁴⁵ 1. Aik. 10.

¹⁴⁶ 1. Aik. 10:6.

Saulin ympärillä; hänen poikansa kaatuvat vihollisten miekkaan ja hän huomaa filistealaisten olevan tilanteessa voitolla. Hän kääntää aseenkantajaansa:

Tartu miekkaasi ja lävistä minut! Muuten nuo ympärileikkaamattomat tulevat ja lävistävät minut ja häpäisevät minut.¹⁴⁷

Saul kääntää aseenkantajaansa tappamaan hänet, jotta hän ei kuolisi vihollisen iskusta, mutta kun aseenkantaja ei tähän suostu, lävistää hän itse itsensä miekalla. Näin Saulin kuninkuus päättyy, kun hänen koko perheensä kuolee tuona päivänä taistelussa filistealaisia vastaan¹⁴⁸. Kertomuksen mukaan seuraavana päivänä filistealaiset tulevat ja varastavat ryöstösaaliina Saulin varusteet ja vievät ne omiin pyhäkköihinsä voiton merkiksi. Samuelin kirjan kertomus jatkuu Daavidin kuninkaaksi kruunaamisella, kun taas Aikakirjan kertomuksessa kerrotaan vielä, että Saulille kävi näin, koska hän ”oli luopunut Herrasta eikä ollut totellut hänen sanaansa.”¹⁴⁹ Tämä on kirjoitusten mukaan syy sille, miksi Israelin kuninkuus siirtyi Saulin suvulta Daavidin suvulle. Kuninkuuden siirtyminen Jumalalle mieluisalle hallitsijasuvulle oli Jaakonkin ajattelun mukaan suoraa seurausta siitä, että Saul toimi tyrannin tavoin, eikä hyvän kuninkuuden periaatteiden mukaisesti, jolloin kuuliaisuus ja tilivelvollisuus Jumalalle on tärkeä hyvän kuninkuuden elementti. Saulin maalliset varusteet, joita hän kuninkaana kantoi, päätyivät viholliskansojen haltuun, joka on myös huonosta kuninkuudesta johtuvan vallan menettämisen symbolinen seuraus. Kertomus jatkuu Toisessa Samuelin kirjassa sillä, miten Daavid uskollisen Herran palvelijan tavoin tappaa sen, joka tuo Daavidille huonot uutiset Saulin kohtalosta. Näin Daavid edelleen osoittaa lojaaliuttaan kuninkaalleen, vaikkei tämä lähtökohtaisesti kohdellutkaan Daavidia oikeudenmukaisesti.

Kenen tahansa Jumalaa rakastavan hallitsijan olisi syytä tuntea Saulin tarinasta se hetki, jolloin Saul lankeaa itsekkyyteensä. Sillä on suuri merkitys, koska juuri Saulin omat rikkomukset lopulta johtivat siihen, että Jumala päätti hylätä Saulin ja siirtää kuninkuuden Daavidin suvulle. Saulin oma itsekäs valinta pitää sotasaalis siitä huolimatta, että Jumala oli kieltänyt, oli se hetki, josta Saulin tyrannius sai alkunsa¹⁵⁰.

Näyttää siltä, että sekä Buchanan, Jaakko että Raamattu ovat sitä mieltä, että tyranni toimii itsekkäästi, kuin olisi itse lain yläpuolella. Lisäksi Raamatussa itsekkyyks viedään pidemmälle; se nähdään vastakkaisena kuuliaisuudelle Jumalaa kohtaan. Huono kuningas on siis itsekkäästi toimiva kuningas. Itsekäs vallankäyttö näyttää olevan Raamatun kertomusten valossa hyvin luonnollista ihmiselle. Tässä tutkimuksessa on käsitelty ennen kaikkea Saulia, Daavidia ja Salomonia, mutta Israelin kuuden kirjan mittainen¹⁵¹ kuninkaiden historia sisältää

---

¹⁴⁷ 1. Sam. 31:4, 1. Aik. 10:4.

¹⁴⁸ 1. Sam. 31.

¹⁴⁹ 1. Aik. 10:13.

¹⁵⁰ 1. Sam. 13:7–14, 1. Sam. 15.

¹⁵¹ kaksi Samuelin kirjaa, kaksi Kuninkaiden kirjaa ja kaksi Aikakirjaa.

paljon kuninkaita, joita olisi ihan yhtä relevanttia tutkia ja tarkastella. Eksegeettinen tutkimus aiheesta olisi paikallaan.

5 Johtopäätökset

Tämä tutkimus käsittelee kuninkaanvallan teologiaa Kuningas Jaakko VI-I:n ajattelussa ja erityisesti hänen poliittisessa pääteoksessaan *Basilikon Doron*. Jaakko syntyi vuonna 1566, kruunattiin Skotlannin kuninkaaksi vuotta myöhemmin ja nousi Elisabetin jälkeen Englannin kuninkaaksi vuonna 1603. Hän on ensimmäinen Skotlantia ja Englantia hallinnut kuningas, jonka aikana julkaistiin muun muassa raamatunkäännös *King James Bible* ja jonka valtakauden aikana anglikaaninen valtionkirkko vakiintui instituutiona. Jaakko jätti jälkeensä valtavan kirjallisen tuotannon, ja on tunnettu kyvystään hallita valtakuntaansa pelkällä kynällään ja kirjoituksillaan paremmin kuin suurin osa edeltäjistään oli onnistunut hallitsemaan miekalla. Hän oli sekä uskonnollinen että uskollinen hallitsija.

Jaakko kirjoitti poliittisesti merkittävimpänä pidetyn teoksensa vuonna 1599 ennen Englannin valtaistuimelle nousua. Skotlannissa elämä oli hyvin erilaista kuin Englannissa, ja vaiherikas elämä Skotlannissa vaikutti suuresti Jaakon ajatteluun ja kirjalliseen ilmaisuun.

Basilikon Doron on kirjoitettu kuninkaanvallan oikeutukseksi ja puolustukseksi monarkian kriisissä uuden ajan alussa reformaation jälkeisessä ristipaineessa. Se perustelee kuninkaanvallan jumalallisen oikeutuksen ja jäsentelee kuningasta koskevia oikeuksia ja velvoitteita. Siinä annetaan kristilliselle kuninkaalle ohjeita hyvään kuninkuuteen ja varoitetaan muuttumasta tyranniksi. Keskeistä siinä on sen tukeutuminen Raamatun kertomuksiin, henkilöihin, opetuksiin ja lupauksiin. Ne olivat Jaakon uskon pohja ja ajattelun perusta läpi hänen elämänsä, ja hän odotti myös poikansa käyttävän hänen opetuksiaan ja teologista ajatteluaan, vaikka niin ei lopulta käynytäkään.

Tiivistetysti voi sanoa, että hyvä kristitty kuningas on saanut valtansa Jumalalta, ja on siksi vastuussa perheestään eli kansastaan itsensä lisäksi Jumalan edessä. Jumalan valitsema kuningas on suvereeni, mikäli hänen valtansa ei ole kansan syrjäytettävissä. Kuninkaan valta on aina parlamentaarisesti rajattua maallisessa yhteiskuntajärjestelmässä, mutta sille on olemassa teologinen ja raamatullinen peruste, ihanne ja tarkoitus.

Jaakon oma kristillinen vakaumus teki hänen ajattelustaan erityisen. Jos häntä tutkitaan asemansa tähden vain sekulaarina poliittisena henkilönä, jolla oli valtaa, jää kokonaan sivuun *Basilikon Doronin* paras anti eli kuninkaanvallan teologia ja kristitylle tarkoitetut ohjeet uskonelämän harjoittamisesta ja Raamatun tuntemisesta. Kuninkaan rooli suhteessa kansaansa korostaa kuninkaan velvollisuutta olla vanhempi ja roolimalli alamaisilleen. Isällistä on välittää hengenperintö seuraajilleen, ja siitä ajatuksesta *Basilikon Doron* syntyi.

6 Kirjallisuus ja lähteet

6.1 Lähteet

James I, King of England, 1566-1625. Basilikon Doron, or, King James's instructions to his dearest Sonne, Henry the Prince. London 1603.

Mellwain, Charles Howard: The Political Works of James. Edited by Charles Howard Mellwain. Harvard University Press. Cambridge 1918.

Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Kirjapaja.

6.2 Tutkimuskirjallisuus

- Adams, Simon: The patronage of the crown in Elizabethan Politics: the 1590s in Perspective. The Reign of Elizabeth I - Court and Culture in the Last Decade. Cambridge University Press 1995.
- Butler, Martin: The Invention of Britain and the Early Stuart masque. The Stuart Court and Europe - Essays in politics and culture. Cambridge University Press 1996.
- Croft, Pauline: Libels, Popular Literacy and Public Opinion in Early Modern England. Historical Research. The Bulletin of the Institute of Historical Research 1995.
- Croft, Pauline: King James. Palgrave Macmillan. Gordonsville 2002.
- Doran, Susan: James VI and the English Succession. James VI and I - Ideas, Authority and Government. Ashgate. Aldershot 2006.
- Durston, Christopher: James I. Sarjassa *Lancaster Pamphlets*. London; New York: Routledge 1993.
- Fabrin, Samuel. Jumalan luutnanttina maan päällä – Englannin Jaakko I:n käsitykset kuninkuudesta ja kuninkaan asemasta. Pro gradu –tutkielma. University of Turku 2010.
- Fabrin, Samuel. Kuninkaan valta ja vastarinnan oikeutus Jean Bodinin ja Jaakko I:n ajattelussa. Turun Historiallinen Yhdistys, 2011.
- Henshall, Nicholas. The Myth of Absolutism. Longman. London and New York 1992.
- Inuzuka, Hajime. Absolutism in the History of Political Thought: The Case of King James VI and I. 2007.
- James I, King of England, 1566-1625. Basilikon Doron, or, King James's instructions to his dearest Sonne, Henry the Prince. London 1682.
- James I & VI: A Trew Law of Free Monarchies. Fordham University Modern History Source Collection. Also includes an address to the Parliament 1610.
- Lee, Jr., Maurice: Great Britain's Salomon: James VI and I in His Three Kingdoms. University of Illinois Press. Urbana and Chicago 1990.
- Levine, John M. Encyclopedia of Group Processes and Intergroup Relations. SAGE 2010.
- McElwee, William. The Wisest Fool in Christendom. Harcourt, Brace, and Company 1958.
- Mellwain, Charles Howard: Preface. The Political Works of James I, vii-x. Edited by Charles Howard Mellwain. Harvard University Press. Cambridge 1918.
- Monod, Paul Kléber: The Power of Kings. Monarchy and Religion in Europe, 1589-1715. Yale University Press. New Haven and London 1999.

- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos.
- Ridley, Jasper: Henry VIII. First published by Constable and Company 1984. Penguin Books. London 2002.
- Sharpe, Kevin: Politics and Ideas in Early Stuart England. Essays and Studies. Pinter Publishers. London 1989.
- Sharpe, Kevin: The King's writ: Royal Authors and Royal Authority in Early Modern England. Culture and Politics in Early Stuart England. London 1994.
- Smuts, Malcolm: Cultural Diversity and Cultural Change at the Court of James I. The Mental world of the Jacobean court. Cambridge University Press. Cambridge 1991.
- Spurr, John. The Postreformation. Religion, Politics and Society in Britain 1603-1714. University of Swansea 2006.
- Sommerville, Johann P.: Politics & Ideology in England, 1603-1640. Longman. London and New York 1986.
- Sommerville, Johann P.: James I and the Divine Right of Kings: English Politics and Continental Theory. The Mental World of the Jacobean Court. Cambridge University Press. Cambridge 1991.
- Sommerville, Johann P.: The Ancient Constitution Reassessed: The Common Law, the Court and the Languages of Politics in Early Modern England. The Stuart Court and Europe - Essays in Politics and Culture. Cambridge University Press. Cambridge 1996.
- Teems, David: Majestie. The King Behind the King James Bible. Thomas Nelson 2010.
- Willson, David Harris: James VI and I. Jonathan Cape Ltd. London 1972.
- Wormald, Jenny: Gunpowder, Treason, and Scots. Journal of British Studies, 1985.
- Wormald, Jenny: James VI, James I and the Identity of Britain. The British Problem Macmillan Press. London 1996.